

Samfinansierat av
Europeiska Unionens
program Erasmus+

2021

GUIDE FÖR UTVECKLING OCH UTVÄRDERING AV UTOMHUSMILJÖER

INTELLECTUAL OUTPUT 2 DEHORS PROJECT

DEveloping innovative learning contexts in pre-sc**H**ools' **O**utdoo**R** **S**paces

4 VÄRDET AV LEK OCH LÄRANDE FÖR BARN I FÖRSKOLAN

4 Inledning

4 Utomhuspedagogik

5 Utomhuslek

6 Lärande utomhus – teoretiskt ramverk

7 Platsens roll i lärande utomhus

7 Barnets och den vuxnes roll i lärande utomhus

8 Natur och gröna miljöer som lärmiljöer

8 Förskolans utomhusmiljö

9 RESULTAT FRÅN ARBETET MED IO1 I DEHORS-PROJEKTET

10 DEFINITIONER AV DE ÅTTA OMRÅDEN VIKTIGA FÖR EN FÖRSKOLEGÅRD

10 Vilda området

Relation till läroplansmål

- ▶ Reflektion
- ▶ Upptäckande
- ▶ Naturrelation
- ▶ Dekonstruktion och konstruktion av barns fantasi
- ▶ Utforskande
- ▶ Undersökande

10 Hemliga platsen

Relation till läroplansmål

- ▶ Utveckla sociala färdigheter
- ▶ Självreflektion
- ▶ Fantasi
- ▶ Hantering av känslor

11 Sinnenas trädgård

Relation till läroplansmål

- ▶ Lärande om natur och växter (naturvetenskap)
- ▶ Lärande om omsorg för naturen (jord, frön, grödor) och miljömoraliskt tänkande
- ▶ Grupparbete
- ▶ Naturrelation
- ▶ Lära om sinnen och sinnesintryck

11 Stigar för lärande

Relation till läroplansmål

- ▶ Utveckla matematiska färdigheter
- ▶ Utveckla tekniska färdigheter
- ▶ Använda sina sinnen
- ▶ Orienteringsfärdigheter
- ▶ Fysiska färdigheter

12 Plats för avslappning

Relation till läroplansmål

- ▶ Plats för vila och avkoppling
- ▶ Självreflektion
- ▶ Färdigheter i social kommunikation
- ▶ Respekt för varandra

12 Organiserad lekplats

Relation till läroplansmål

- ▶ Lära om säkerhet
- ▶ Utveckla motoriska färdigheter
- ▶ Ämnesinnehåll (naturvetenskap)
- ▶ Samarbete
- ▶ Sociala färdigheter (följa regler)

13 Utomhusateljé

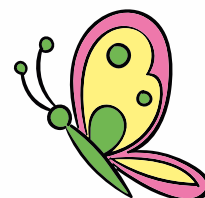
Relation till läroplansmål

- ▶ Utveckla kreativitet
- ▶ Lära uttrycksfullt språk
- ▶ Experimenterande
- ▶ Skapande
- ▶ Lära om material och textur

14 Mötesplatser

Relation till läroplansmål

- ▶ Utveckla sociala färdigheter
- ▶ Språk
- ▶ Grupparbete
- ▶ Demokrati och lärande

15 FORSKNINGRESULTAT I RELATION TILL DE OLIKA OMRÅDEN

15 Vilda området

15 Hemliga platsen

15 Sinneas trädgård

16 Stigar för lärande

16 Plats för avslappning

16 Organiserad lekplats

17 Utomhusateljé

17 Mötesplats

18 ETT EXEMPEL PÅ PRÖVAD AKTIVITET I VARJE OMRÅDE

19 Vilda området

Undersökning och utvärdering av saker i naturen

- ▶ Uppgift/fråga till barnen
- ▶ Allmänna mål
- ▶ Beskrivning av aktiviteten
- ▶ Förslag på steg för att organisera aktiviteten
- ▶ Material att använda

Utvärdering av undersökning och utforskning av naturmiljöer

20 Hemliga platsen

Hitta sig själv

- ▶ Uppgift/fråga till barnen
- ▶ Allmänna mål
- ▶ Beskrivning av aktiviteten
- ▶ Förslag på steg för att organisera aktiviteten
- ▶ Material att använda

Utvärdering av Hitta sig själv

21 Sinneas trädgård

Matskog/trädgård – skapande och underhåll

- ▶ Uppgift/fråga till barnen
- ▶ Allmänna mål
- ▶ Beskrivning av aktiviteten
- ▶ Förslag på steg för att organisera aktiviteten
- ▶ Material att använda

Utvärdering av Matskogen/trädgården – skapande och underhåll

22 Lärandestigar

Barfotastig

- ▶ Uppgift/fråga till barnen
- ▶ Allmänna mål
- ▶ Beskrivning av aktiviteten
- ▶ Förslag på steg för att organisera aktiviteten
- ▶ Material att använda

Utvärdering av Barfotastigen

23 Avslappningszon

Slappna av i solen

- ▶ Uppgift/fråga till barnen
- ▶ Allmänna mål
- ▶ Beskrivning av aktiviteten
- ▶ Förslag på steg för att organisera aktiviteten
- ▶ Material att använda

Utvärdering av Slappna av i solen

24 Zon för strukturerad lek

Bygga en våg

- ▶ Uppgift/fråga till barnen
- ▶ Allmänna mål
- ▶ Beskrivning av aktiviteten
- ▶ Förslag på steg för att organisera aktiviteten
- ▶ Material att använda

Utvärdering av Bygga en våg

25 Utomhusateljé

Stenförvandling

- ▶ Uppgift/fråga till barnen
- ▶ Allmänna mål
- ▶ Beskrivning av aktiviteten
- ▶ Förslag på steg för att organisera aktiviteten
- ▶ Material att använda

Utvärdering av Stenförvandling

26 Mötesplatser

Samling utomhus

- ▶ Uppgift/fråga till barnen
- ▶ Allmänna mål
- ▶ Beskrivning av aktiviteten
- ▶ Förslag på steg för att organisera aktiviteten
- ▶ Material att använda

Utvärdering av Samling utomhus

27 BESKRIVNING AV PROCESSEN OCH METODEN SOM ANVÄNDES I PROJEKTET

27 Beskrivning av förskolorn

27 Material

27 Arbetsprocessen

28 Arbetsprocessen under de tre år långa projektet

- ▶ Första koordineringsmötet
- ▶ Första 'training seminar' i Scandiano-Casalgrande (Italien)
- ▶ Andra koordinationsmötet
- ▶ Andra 'training seminar' i Motala (Sverige)

30 Arbetsprocessen i de olika länderna

- ▶ Lettland
- ▶ Sverige
- ▶ Italien
- ▶ Cypern

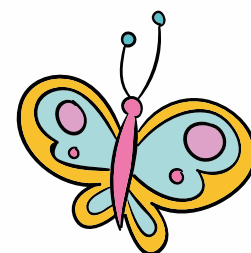
32 Bidraget från de inbjudna experterna

33 Slutsatser angående områdena och aktiviteterna

34 SLUTSATSER

34 REFERENSER

35 ACKNOWLEDGEMENTS

Värdet av lek och lärande för barn i förskolan

INLEDNING

Traditionen att använda utomhusmiljöer för lek och lärande i förskolan är lång. I en allt mer urbaniserad värld minskar dock tillgängligheten till lämpliga utomhusmiljöer för barns lek och lärande.

Tillgängligheten till säkra miljöer i närheten av förskolan, eller i form av rymliga förskolegårdar är också under press när städer förtätas (Prince, Allin, Hansen-Sandseter & Ärlemalm-Hagsér, 2013).

Det finns därför ett behov av att värna barns rätt till kvalitativa utomhusmiljöer.

Ett ökat fokus på lärande utifrån läroplansmål i förskolan, kan också ha en negativ inverkan på barns möjligheter att vistas utomhus (Waite & Pratt citerade i Waller, Ärlemalm-Hagsér, Hansen-Sandseter, Lee-Hammond, Lekies & Wyver, 2017).

Vanligtvis används förskolans utomhusmiljöer främst för barnen fria lek och rastaktiviteter, och planerade aktiviteter för lärande sker inomhus, men Boverket skriver att förskolans utomhusmiljö ska vara anpassad för pedagogisk verksamhet (BFS 2015:1 FRI 1).

Ett sätt att öka barns tillgång till utomhusmiljöer är att förlägga planerad undervisning till förskolegården istället för

att vara inomhus. För att lärarna ska kunna göra ett genuint val mellan inomhusmiljön och utomhusmiljön måste gården vara anpassad för olika aktiviteter. Syftet med projektet Developing innovative learning contexts in pre-school's Outdoor Spaces (DEHORS) är att:

1. Öka kvaliteten på barns lärande genom innovativa utomhusmiljöer
2. Öka förskollärares kunskaper och färdigheter om utomhusundervisning
3. Planera innovativa utomhusmiljöer för lärande genom att samla experter från olika discipliner

Innehållet i rapporten har utvecklats inom ramen för DEHORS-projektet. Det representerar Intellectual Output 2: Guide för utveckling och utvärdering av utomhusmiljöer. Den bygger på Intellectual Output 1: Modeller för utomhusmiljöer i förskolan och ska läsas i samband med Intellectual Output 3: Internetbaserad lärmiljö kring utomhusundervisning för lärare.

UTOMHUSPEDAGOGIK

Utomhusundervisning och lärande är ett mångskiftande fält, både när det gäller forskning och praktik, och olika kulturella sammanhang gör det än mer mångfacetterat. Det är därför omöjligt att ge en definition, eller beskrivning av en praktik som är gångbar världen över. Det är en praktik som är avhängig sociala, politiska och kulturella aspekter (se till exempel MacQuarrie, Nugent & Warden, 2015, när det gäller naturförskola och Maynard & Waters, 2007, när det gäller användning av skolgården). Utomhuspedagogik (vilket är en vanlig svensk term) av idag fokuserar mer på läroplansrelaterade aktiviteter i skolans närmiljö, snarare än tillfälliga långväga exkursioner (Dyment & Potter, 2014). I Skandinavien är 'uteskola' ett begrepp som ofta används. Det innebär regelbunden undervisning utomhus, en halv till en dag per vecka, och praktiseras i en del skolor (Dettweiler & Mygind, 2020), även om det inte är vanligt förekommande. Alla skolans ämnen kan undervisas ute och det sker ofta interdisciplinärt. Begreppet uteskola förekommer också i andra länder, intresset för så kallad 'Forest school' ökar i många länder. Forskning från skolans olika nivåer och åldrar visar på positiva resultat när det gäller viktiga dimensioner av lärande såsom ökad motivation och förbättrade sociala relationer (Becker, Lauterbach, Spengel, Dettweiler & Mess, 2017; Fägerstam, 2014; Mygind, 2020). Positiva

resultat när det gäller lärande finns också rapporterat men här är resultaten inte lika solida och varierar mer beroende på kontext och ämne (Becker et al. 2017; Fägerstam & Grothérus, 2018; Fägerstam & Samuelsson, 2014; Roed Otte, Bølling, Bentsen & Eebj- Ernst, 2020).

Det finns färre studier i en förskolekontext, men en italiensk studie visar signifikanta skillnader mellan grupper, där den ena haft regelbunden utomhuspedagogik och den andra stannat inomhus. Utomhusgruppen med barn i åldrarna 2-3 år, presterade bättre i tester av kognitiv utveckling, finmotorik och social och emotionell utveckling. Barn i åldern 1-2 år visade liknande resultat förutom när det gällde social och emotionell utveckling, där det inte var några skillnader mellan grupperna (Monti, Farné, Crudeli, Agostini, Minelli & Ceciliani, 2017).

Det verkar således som att utomhuspedagogik kan medföra positiva effekter på barns lärande och utveckling från olika aspekter. Det kan ha en positiv effekt på tre olika dimensioner av lärande; innehåll, socialt och emotionellt (Illeris, 2007). Även om många forskare påpekar vikten av barns fria lek, finns det en trend mot mer lärarlett lärande i många länders läroplan för förskolan, och därför är det av intresse att undersöka i vilken mån utomhusmiljöer kan vara en arena för mer strukturerat lärande, också i en förskolekontext.

Ett annat viktigt italienskt bidrag kring positiva effekter av utomhusundervisning kommer från Gianfranco Zavalloni (2003), en italiensk lärare som har skrivit manifestet "Pojkar och flickors naturliga rättigheter". Han framhäver barns behov av lekfulla uttryckssätt. Han funderar över tio rättigheter utifrån sina egna barndomserfarenheter – vilka grundläggande beståndsdelar fanns i hans lekar – och frågar barn detsamma idag. En del rättigheter är svåra att praktisera, men han bjuder in vuxna/föräldrar att försöka, och att på så sätt

föra vuxnas värld närmre barnens värld. Rättigheterna som Zavalloni urskiljer är: "rättigheten att göra ingenting, rättigheten att bli smutsig, rättigheten till lukter, rättigheten till dialog, rättigheten till att använda händerna, rättigheten till en bra start, rättigheten till vägen, rättigheten till det vilda, rättigheten till tystnad, rättigheten till skuggorna" (Zavalloni, 2003, Online).

UTOMHUSLEK

Att utomhuslek är värdefullt för barn underbyggs av en mängd forskningsresultat (Wyver, 2017). En skillnad mellan ute- och inomhusmiljön är möjligheten till ökad fysisk aktivitet utomhus. Fysisk aktivitet har positiva effekter på exekutiva funktioner såsom uppmärksamhet, vilket i sin tur har effekt på utveckling av kognitiva processer (t.ex. arbetsminne och självreglering). Anledningarna till att fysisk aktivitet kan leda till förbättrade exekutiva funktioner är flera. En är att målfokuserad och engagerande rörelse, likväl som komplexa motoriska rörelser kräver höga kognitiva förmågor. Den andra är att sykreavande aktivitet framkallar fysiologiska förändringar i hjärnan (Best, citerad i Wyver, 2017).

En studie som undersökte relationen mellan tid spenderad utomhus och barns kognitiva och beteendemässiga utveckling (Ulset, Vitaro, Brendgren & Borge, 2017), fann att tid spenderad utomhus var positivt associerat med färre symptom på hyperaktivitet-uppmärksamhetsbrister. Deras resultat indikerade också att tid utomhus hade positiva effekter på uppmärksamhet och korttidsminne för barn i ålderna fyra till sju. En slutsats är således att barns vistelse i utomhusmiljöer leder till ökad fysisk aktivitet, vilket i sin tur är positivt för kognitiva processer. Lek i utomhusmiljö har potential att öka fysisk aktivitet och välbefinnande (Bento & Sandseter, 2020), även om inte alla barn visade på ökat välbefinnande utomhus. En portugisisk studie visar också att utomhuslek bidrar till välbefinnande hos barn, och att det också kan bidra till lärandemål som problemlösning, undersökande, självförtroende och kommunikativa färdigheter (Bento & Costa, 2018). Lek och lärande är oskiljaktigt relaterat för barn (Saracho, 2017), och Klaar och Öhman (2014) diskuterar hur utomhuslek kan bidra till barns erfarenhetsbaserade lärande om natur, likväl som till naturvetenskapligt lärande. De påpekar lärarnas viktiga roll när det gäller att fokusera uppmärksamhet och verbalisera det som barn upptäcker och undersöker. Utan att förringa den fria lekens viktiga roll utomhus, har detta projekt fokus på lärarledda aktiviteter med syftet att utveckla barns kunskaper och färdigheter i en förskolekontext.

LÄRANDE UTOMHUS TEORETISKT RAMVERK

Det är inte någon fundamental skillnad i hur barn lär inomhus jämfört med utomhus. Barns lärande tar plats både inne i och utanför skolor och förskolor.

Möjligheterna är varierade och sammanlänkade i barns övergripande utveckling. Barnen är mindre övervakade av vuxna utomhus, de är fria att, ensamma eller i grupp, göra erfarenheter.

Den naturliga miljön är inte bara ett objekt för lärande utan en verklig kunskapskälla, vilket Moncia Guerra (2017) argumenterar för i "Materie Intelligent".

Moderna teorier om lärande lyfter fram att lärande är ett kulturellt fenomen, och att barns lärande är socialt konstruerat. Lärande förstås som att delta och samverka i en social kontext där delandet av tankar och idéer är en fundamental del. Vuxna eller andra barn, kan fungera som en mer kunig vägledare för barnets utvecklande av förståelse av ett ämnesområde, eller för att lära nya färdigheter (Vygotsky, 1933/1978). Kommunikation och deltagande är fundamentala aspekter i den socialkonstruktivistiska teorien om lärande. Utomhusmiljöer verkar ha kvaliteter för att utveckla deltagande, samarbete och kommunikation (Becker et al, 2017; Fägerstam, 2014; Mygind 2020).

Vuxna och barn är aktiva huvudpersoner i forskningsprocesser i utbildningssammanhang. Läraren bör inte leda barnen, utan stötta och uppmuntra dem, just så som socialkonstruktivistiska teorier uttrycker det. "Den vuxne är inte bara den som förmedlar kunskap, utan också den som, med ett nyfiket och öppet sinne, urskiljer frågor att besvara så att vuxna och barn tillsammans kan skapa mening i världen" (Mussini, 2020, p. 94).

En aspekt som skiljer utomhusmiljön från inomhusmiljön är den ökade möjligheten att göra egna direkta erfarenheter. Inomhusmiljön bygger ofta på berättelser, bilder och texter men utomhus finns fler möjligheter för barnen att själva utforska fenomenen i omvärlden. I en utomhusmiljö finns också fler möjligheter att inkludera sensoriska och kroppsliga erfarenheter. Erfarenheterna gjorda utomhus kan senare fungera som lärandeobjekt och leda till vidare frågor att undersöka. Denna kontinuitet mellan erfarenhet och reflektion är en av hörnstenarna i utomhuspedagogik (Dewey, 1902/2001; Quay & Seaman, 2016).

PLATSENS ROLL I LÄRANDE UTOMHUS

I utomhuspedagogisk forskning har platsens roll rönt ökat intresse på senare år. Begreppet platsbaserat ('place-based' eller 'place-responsive') lärande är en pedagogisk ansats där platsen är i fokus som en viktig komponent i undervisningen. Mannion och Lynch (2015) diskuterar tre sätt i hur platsen kan användas i undervisning. Först beskriver de ett 'platsambivalent' sätt där platsen i sig inte är relevant för undervisningen. Den skulle kunna utföras var som helst, också inomhus. Ett annat sätt att använda platsen är 'platskänsligt' där platsen fyller en funktion men det skulle också kunna vara andra platser, till exempel en annan skog om innehållet för aktiviteten är att lära om skogen. I det tredje sättet, det 'platsessentiella', kan inte lektionen utföras på någon annan plats då platsen är i fokus för det som ska läras. I en utomhuspedagogisk praktik har alla tre sätten sitt värde, men om alla aktiviteter baseras på ett platsambivalent sätt finns förmodligen större potential i att reflektera mer över hur man kan utgå ifrån platsen. När undervisning flyttas ut på skolgården är det givetvis svårt, och inte heller relevant, att varje gång planera för en platsessentiell undervisning, men den här modellen kan vara ett användbart sätt att fundera mer över sitt val av plats och vilken roll den fyller.

BARNETS OCH DEN VUXNES ROLL I LÄRANDE UTOMHUS

Vår bild av barnet är att det är ett subjekt med egna rättigheter och det är disponerat för relationer och möten med andra. Ett subjekt som är förutbestämt att lära genom olika koder och språk, kapabelt att konstruera sin egen personliga väg till kunskap, kapabelt att generera

hypoteser, tolkningar och embryon till teorier om världen, tack vare konstant interaktion med omgivningen. En unik individ vars lärprocess kännetecknas av kreativitet osäkerhet, intuition och nyfikenhet. En individ vars lärprocess realiserar tack vare kombinationen av lekfullhet, estetik, emotionella och relationella dimensioner. "Ett kompetent, aktivt, kritiskt barn [...] skapare av förändring, av dynamisk rörelse i de system där han är införlivad, socialt både i familjen och i skolan. Skapare av kultur, värden och rättigheter och kompetent att leva och veta. [...] Ett barn kapabelt att skapa och inte skapa möjliga verkligheter, att utforma metaforer och kreativa motsägelser [...] tidigt kapabelt att se mening i händelser och att försöka finna och dela sinnesintryck och meningsfulla historier" (Carla Rinaldi, I taccuini "I Processi di apprendimento dei bambini tra soggettività e intersoggettività", 1999, s. 9).

Enligt Bruner (1996-2000) är barn aktiva skapare av en modell av världen, medierad av vad som sker i en intersubjektiv dimension. Dessa kulturella referenser leder oss till att reflektera över vilken roll de som arbetar med undervisning, lärare och pedagoger, har. Vi ser den vuxne som en som är känslig för barnens sätt att vara, lära och kunna, och som erbjuder stöd för barns oräkeliga dagliga upptäckter. En vuxen som kan fånga upp begrepp och tankar, skapa meningsfulla och problematiserande sammanhang för lärande; en vuxen som med frågande som strategi, genom att fråga och ställa följdfrågor, närmar sig barnets tänkande för att öppna upp för nya och viktiga vägar till undersökande. En vuxen som tillsammans med kollegor fokuserar på forskningsprocessen som sätts igång av barnen, och utvecklar strategier för att stödja processen där barns och vuxnas kunskap skapas, genom aktivt och reflekterande tänkande kring vad som sker.

NATUR OCH GRÖNA MILJÖER SOM LÄRMILJÖER

Det är en kulturell föreställning i många länder att det är viktigt för barn att vistas i naturmiljöer (MacQuarrie, Nugent & Warden, 2015).

Forskningsresultat som visar på positiva effekter av naturvistelse på barns lärande och välmående ökar. Kuo, Barnes och Jordan (2019) påstår, utifrån deras metaöversikt av tidigare forskning, att naturmiljöer har en effekt på lärmiljön likväl som på lärandet.

Orsaken till att gröna miljöer kan inverka positivt på lärande är att de är en lugnare och tystare miljö, att de leder till ökat samarbete och bättre relationer mellan barnen, de erbjuder löst material och självbestämmande för lek och i förlängningen lärande. Effekterna på den lärande är ökat engagemang, uppmärksamhet, självdisciplin och fysisk aktivitet, dessutom minskar stress.

FÖRSKOLANS UTMILJÖ

Ett av projektets syften var att öka kvaliteten på barns lärande genom innovativa utomhusmiljöer. I det här avsnittet kommer några modeller och riktlinjer för barns utemiljö att presenteras.

En modell som vägledde diskussionerna vid de transnationella mötena, och hjälpte till att utveckla IO1, var modellen 'Seven C's design guidelines' (Herrington, Brunelle & Brussoni, 2017). Modellen är ett resultat av ett femårigt forskningsprojekt i Kanada med syftet att identifiera vilka fysiska karaktärer i lekmiljöer utomhus som bidrar till barns utveckling och hälsa. Modellen kan användas som ett hjälpmedel vid designen av barns utomhusmiljöer och de sju C:na står för Character, Context, Connectivity, Clarity, Chance, Change och Challenge (Karaktär, Kontext, Förbindelse, Klarhet, Chans, Förändring och Utmaning).

CHARACTER hänvisar till den generella atmosfären på området. Är det välbehållet och bidrar det till multisensoriska stimuli och med olika texturer? Kan vegetationen användas för lek?

CONTEXT hänvisar till hur området samspelar med omgivningen. Kan barnen interagera med, och se omgivningen utanför förskolan?

CONNECTIVITY betyder att olika utrymmen ska vara relaterade till varandra genom fysiska och visuella förbindelser och stigar. Stigarna bör ha olika bredd och vara av olika underlag. För att ge utrymme för rörelse kan de gå i en loop.

CLARITY innebär att barnen lätt ska kunna identifiera olika zoner, likväl som en god planeringen av platsens fysiska rum. Är lekredskap placerade på lämpliga platser? Finns det platser där barnen kan sitta?

Att planera för **CHANCE** innebär att barnen ska ha möjlighet till olika typer av material som de kan använda utifrån egna intressen. Vegetation, inkluderande löst material, vatten, lera och sand är typer av material som kan utforskas och användas på många olika sätt. De lämnar utrymme för kreativitet och att något oförutsett kan hända.

CHANGE betyder att området bör erbjuda en mångfald av rum och mindre rum som inbjuder till olika typer av lek. Olika ytskikt, typografi och vegetation är exempel på saker som bidrar till en varierad lek. Finns det platser som inbjuder till aktiv lek likväl som platser för vila?

CHALLENGE betyder möjligheten för barnen att utmanas fysiskt och kognitivt så att de kan testa sina gränser. För att det ska kunna ske måste området innefatta stenar, stockar, träd, stegar, rep och öppna ytor.

En norsk rapport med syfte att öka kunskapen om vad kvalitet i förskolors utomhusmiljö innebär, presenterar slutsatser

kring viktiga aspekter utifrån litteraturen (Halvorsen Thor, Nordbø, & Ottesen, 2019). De drar slutsatsen att naturlig vegetation och en varierad topografi ökar egen påhittad lek (self-directed play) och motoriska färdigheter.

Öppna ytor ökar fysisk aktivitet. Strukturerade lekzoner är också viktiga för fysisk aktivitet men bidrar ofta på oförutsägbara sätt, de används till exempel ofta i barn rollekar.

Det är bättre med en variation av mindre zoner än en stor öppen yta. Naturmiljöer ökar variationen på barns lek. Den

svenska kommunen Lund (2016) har publicerat en rapport baserad på tidigare forskning, där de sammanfattar sex kvalitetsaspekter som bör tas i beaktande när förskolegårdar designas och utvärderas.

Dessa är friyta, zoner av gården (den säkra zonen, zonen för varierad lek och den vilda zonen), vegetation och topografi, integration av lekredskap, möjlighet till omvärldsförståelse (till exempel trädgårdar och vilda områden som förändras med årstiderna), samspel mellan ute och inne.

Resultat från arbetet med IO1 i DEHORS-projektet

Arbetet med IO1 resulterade i en överenskommelse kring åtta viktiga områden på en tänkt förskolegård. De åtta områdena är inte tänka att ge en heltäckande bild av en förskolegård, men framkom som viktiga delar av en gård där barn kan leka, lära och utvecklas. Deltagarna från de olika länderna bidrog med sin kulturella förståelse och praktiska erfarenhet av en förskolegård med kvalitet, och tillsammans bestämde vi oss för att inkludera åtta områden. De inbjudna experterna bidrog också till valet av områden, se vidare beskrivning längre fram. I det följande avsnittet kommer områdena först att kort beskrivas, liksom deras koppling till lärandemål och tidigare forskning.

Avsnittet kommer att avslutas med en beskrivning av en lärandeaktivitet relaterad till var och en av de åtta områdena. Med syfte att uppfylla målet "att öka förskollärares kunskap och färdigheter om utomhusundervisning", utvecklade de deltagande parterna flera olika aktiviteter för varje område. Ett antal av dessa aktiviteter testades sedan av en annan partner och utvärderades med avseende på lärandemål. Ett exempel på aktivitet kommer att presenteras för varje område, tillsammans med en summering av utvärderingen. Alla aktiviteter presenteras i Appendix 1.

Definitioner av de åtta områdena viktiga för en förskolegård

Vilda området

Det vilda området är en ostrukturerad miljö som inte är tillrättalagd av vuxna.

Det har en varierad topografi med kullar och sluttningar, stockar och stenar och vattenpölar.

Det innehåller också en varierad vegetation med en blandning av höga träd, buskar, högt och lågt gräs och blommor. Med hjälp av växtlighet kan olika biotoper skapas, som kan visa biologiska kopplingar.

Växtligheten ökar biologisk mångfald vilket leder till mer vildhet. Insektshotell och fågelholkar kan också vara placerade där. Området ger möjlighet för barnen att följa årstidernas växlingar.

Med hänvisning till de 7C:na bidrar det vilda området med karaktär, chans, förändring och utmaning.

RELATION TILL LÄROPLANSMÅL

Barnen har möjlighet till:

reflektion

Reflektera över erfarenheter, kunskapsinhämtning och sociala interaktioner. Den ostrukturerade miljön ökar barnens fantasi och fria tänkande.

upptäckande

Upptäcka och undersöka naturen under olika årstider. Barnen ges möjlighet att använda alla sinnen när de upptäcker omgivningen.

naturrelation

Erfara naturen med alla sinnen. Att känna sig som en del av naturen och utveckla en känsla av ansvar för den. Att känna välmående, en inre frid och frihet.

dekonstruktion och konstruktion av barns fantasi

Att stimulera olika typer av lek, roll-lek och undervisning. Miljön stärker barnens föreställningsförmåga, kreativitet och önskan att upptäcka både sinnen och omgivning.

utforskande

Att upptäcka, undersöka och lära om naturen. Vad barn ser och erfar in det vilda området kan användas för lärandemål, att finna mer fakta och utöka sin kunskap.

undersökande

Barnen stimuleras att ställa frågor och leta svar till sina frågor med hjälp av läraren. Miljön tillsammans med uppmärksamma lärare kan öka barnens nyfikenhet kring natur och miljö.

Hemliga platsen

Genom att skapa hemliga, mysiga och tysta platser för barnen, får vi en lugn plats som kan ge en känsla av välbefinnande. Intimiteten i dessa platser tillåter barnet att dra sig undan och ta en paus från den stora gruppen, i syfte att tänka och lyssna på sina känslor. Det kan uppmuntra till livligt experimenterande, berättande, aktivering av lek och utforskande som leder till möjligt kognitivt och kreativt lärande för gruppen. Den hemliga platsen är omgärdad av växter och/eller material som syftar till en känsla av intimitet, men som på samma gång möjliggör för de vuxna att övervaka barnen.

Med hänvisning till de 7C:na bidrar den hemliga platsen med förändring.

RELATION TILL LÄROPLANSMÅL

Barnen har möjlighet att/till:

utveckla sociala färdigheter

Spendera tid tillsammans med andra barn, skapa positiva relationer baserade på kommunikation och interaktion med andra genom verbalt och icke-verbalt språk.

självreflektion

Få möjlighet att lyssna på sin inre röst och tankar. Ha möjlighet att reflektera över konsekvenser av handlingar av sig själv och andra.

fantasi

Skapa nya föreställningar och idéer utifrån en erfarenhet, en lek eller ett material som kan användas på ett kreativt sätt, ensam eller i grupp.

hantering av känslor

Träna sig i att känna igen känslor och hos sig själv och andra, lära sig att uttrycka känslor på ett mångsidigt sätt och hur man kan hantera dem med självkontroll.

Sinnenas trädgård

En klassrumsliknande samlingsplats utomhus där barnen får möjlighet att odla, i pallkragar och växthus. De kan fylla trädgården med aromatiska örter, blommor, grönsaker, löv- och barrträd. Arbetet i trädgården kan ge möjligheter att lära mer om odling, kompostering och ämnens kretslopp. Trädgården ger möjlighet att följa årstiderna och livscykeln för växter, från frö till skörd. Att utveckla sinnen genom att smaka, lukta, känna, se och lyssna.

Med hänvisning till de 7 C:na bidrar trädgården med karaktär, chans och förändring.

RELATION TILL LÄROPLANSMÅL

Barnen har möjlighet till:

● lärande om natur och växter (naturvetenskap)

Öka barnens kunskap om natur, växter, djur och naturvetenskapliga fenomen genom en undersökande ansats. Följa årstidsförändringar i naturen.

● lärande om omsorg för naturen (jord, frön, grödor) och miljömoraliskt tänkande

Skapar möjlighet att utveckla en känsla för, och känna omsorg om naturen och världen vi lever i. Öka förståelse för ens egna avtryck på miljön och hur ens egna handlingar påverkar miljön och omgivningen.

● grupparbete

Erfara naturen med alla sinnen. Att känna sig som en del av naturen och utveckla en känsla av ansvar för den. Att känna välmående, en inre frid och frihet.

● naturrelation

Komma nära, och utveckla en känsla för naturen och miljön. Följa årstiderna genom odling och skörd.

● lära om sinnen och sinnesintryck

Undersöka naturen med våra fem sinnen; syn, hörsel, känsel, smak och lukt. Få möjlighet till lugn och ro för att bearbeta intryck och erfarenheter.

Stigar för lärande

Vandringar för lärande utvecklar lärande på många sätt, och det engagerar vuxna och barn tillsammans; de kan skapa och återskapa färdvägar på valfritt sätt, och på samma gång utforska dem. Det finns olika typer av vandringar för lärande:

- **Naturstig:** trampad av människor med naturligt underlag av sand, sten, lera, vegetation etc.
- **Barfotastig:** en vandring som är skapad med olika material, mestadels naturmaterial. Möjliga material för en barfotastig är sand, stenar, bark, kottar, mossor, vatten, lera, kompost, trä etc. Barn kan vandra stigen med skor eller barfota.
- **Motorikbana:** barnen utmanas genom olika fysiska utmaningar och hinder.
- **Lärandebana på asfalt:** en bana målad med färg eller krita. Den kan innehålla olika uppgifter för att utveckla motoriska färdigheter, koordination, rumsuppfattning, matematiska begrepp, språk och sociala färdigheter.

Med hänvisning till de 7 C:na bidrar trädgården med klarhet.

RELATION TILL LÄROPLANSMÅL

Barnen har möjlighet att:

utveckla matematiska färdigheter

Lära sig siffror, färger, geometriska former, mäta, logiskt tänkande. Erfara matematiska begrepp på ett varierat sätt (t.ex. antal steg för avstånd, gånghastighet, antal blommor/träd, dela saker de hittat i halv, lära sig begreppen färre och flera).

utveckla tekniska färdigheter

Praktisk matematik, mätning och jämförelser.

använda sina sinnen

Interagera med omgivningen och samla information (undersöka miljön genom sina sinnen): syn, hörsel, smak, känsel och balans/rörelse.

orienteringsfärdigheter

Att avgöra sin egen position i relation till element i omgivningen, att röra sig i olika riktningar. Barnen kan förbättra sin förmåga att röra sig med säkerhet och färdighet i rummet.

fysiska färdigheter

Utveckla grov- och finmotorik, koordination och balans genom att utföra en specifik uppgift.

Plats för avslappning

En plats för barnen att känna sig bekväma, kunna vila och diskutera med sina kamrater. En plats där man kan dra sig tillbaka och vara med sina egna tankar för en stund.

En plats att springa till när barnen känner behov av att slappna av och fritt uttrycka känslor tillsammans med kamrater eller vuxna.

Att ha en bestämd plats för barnen där de kan ta en time-out kan medföra många fördelar. Till exempel kan barnen få möjlighet att fokusera bättre och snabbare, kunna koncentrera sig och kontrollera sig. Dessutom får barnen stöd i att utveckla en förståelse för sig själva.

Det gör de genom att stanna upp och slappna av en stund. Att hjälpa barn att utveckla färdigheter att hantera stress kan leda till möjligheter att hantera starkare känslor.

Ytterligare, genom att ta sig tid för avslappning kan barnen bygga sitt inre självförtroende och ges förutsättningar att reflektera över dagen och utveckla självmedvetenhet.

Med hänvisning till de 7 C:na bidrar trädgården med klarhet och förändring.

RELATION TILL LÄROPLANSMÅL

Barnen har möjlighet till:

plats för vila och avkoppling

Stanna på en idealisk plats för stillhet och själv-reflektion, där barnen känner sig trygga, lugna och kan reflektera över sig själva. En avkopplande och meditativ miljö, som också kan användas av barnen för avslappning när de behöver.

självreflektion

Reflektera över sina handlingar och vilka konsekvenser ett farligt/obetänksamt beteende kan leda till.

Möjlighet att stanna upp och tänka över sina känslor och beteenden.

färdigheter i social kommunikation

Sträva mot en lugn samexistens med alla barnen i gruppen/förskolan, där de kan agera respektfullt mot alla barn och ha en meningsfull social interaktion.

Barnens kommunikationsförmåga kan utvecklas, tillsammans med språkförståelse och situationsbunden kommunikation. Detta inkluderar både verbala och icke-verbala uttryck, som gester, kroppsspråk och det sätt på vilket barnet talar. En övergripande kultur av kommunikation och förståelse kan utvecklas.

respekt för varandra

Respektera och behandla andra med artighet (använda ett artigt språk), observera om andra barn behöver extra hjälp eller stöd och ge det, medan man undviker saker som kan skada andra barn.

Genom att lyssna på andra barns/människors önskningar och behov kan barn börja kompromissa sina egna behov mot andra människors behov.

Organiserad lekplats

Detta område är utrustat med lekredskap med syfte att locka barnen till fysisk aktivitet och lek. Lekredskapen ska stimulera kognitiv och fysisk utveckling.

Det finns olika lekredskap för olika åldrar.

Möjliga redskap är broar för övergångar, trappor, nät av rep, spiraltrappa, rutschkanor, horisontella bommar, tunnlar, stegar, balansbräda, gungbräda, träkoja och utomhuskök.

Redskapen får gärna vara av naturmaterial och lekplatsen får gärna ligga i anslutning till naturmiljö.

Utifrån de 7 C:na bidrar lekplatsen med klarhet och utmaning.

RELATION TILL LÄROPLANSMÅL

Barnen har möjlighet att:

● lära om säkerhet

Att förstå risker och undvika fara och risk för skador. Att veta och förstå regler genom att göra det som är tillåtet i varje miljö.

● utveckla motoriska färdigheter

Att förbättra fin- och grovmotorik, koordination och kroppsmedvetenhet på ett lekfullt sätt.

● ämnesinnehåll (naturvetenskap)

Möjlighet att lära fysik och annan vetenskap genom att experimentera.

● samarbete

Möjlighet att samarbeta och leka tillsammans för att utföra en uppgift, nå ett gemensamt mål, lyssna på andras tankar och idéer i leken. Att utveckla färdigheter för social samvaro.

● sociala färdigheter (följa regler)

Att skapa och följa regler i leken på ett positivt sätt.

Utomhusateljé

Trädgårdar och utomhusmiljön är alltid där, varje stund den samma, men också varje stund olika. Utmaningen är att observera, stanna upp och låta sig bli engagerad varje dag. I utomhusateljén har barn möjlighet att fördjupa undersökande de påbörjat inomhus, utveckla kreativitet och fantasi genom olika artistiska former och uttryck och planera och utföra vetenskapligt experimenterande. I utomhusateljén kan barnen finna korgar med naturmaterial (t.ex. pinnar, grenar, löv), griffeltavlor, kitor, boxar och rep. Det här området behöver skyddas från solens strålar, regn och vind så att det utvidgade klassrummet kan maximera barnens möjligheter att lära.

Med hänvisning till de 7 C:na bidrar utomhusateljén med klarhet och chans.

RELATION TILL LÄROPLANSMÅL

Barnen har möjlighet att:

● utveckla kreativitet

Utveckla kritiskt och mångsidigt tänkande genom logik, problemlösning och skapande av nya idéer.

● lära uttrycksfullt språk

Utveckla förmåga att uttrycka sig med hjälp av olika språk, genom en multisensorisk ansats som visar barnen hur komplex verkligheten är.

● experimenterande

Utforska material med en vetenskaplig ansats (försök och misstag), genom att samla data, skapa och testa hypoteser, skapa nya idéer och tankar om världen.

● skapande

Utveckla förmågan att skapa något nytt, konstruera, tolka, tänka tillbaka på och omtolka verkligheten. Utforska naturen genom våra fem sinnen: syn, hörsel, känsel, smak och lukt. Få möjlighet till lugn och ro för att bearbeta intryck och erfarenheter.

● lära om material och textur

Undersöka material, deras karaktäristik, deras möjliga användningsområde och de intryck det ger, vidgande möjligheterna till lärande.

Mötesplats

Mötesplatser erbjuder goda möjligheter för samarbete, utbyte av idéer, jämförelser, imitation, dialog, reflektion kring många olika fenomen från den verkliga och den imaginära världen. På mötesplatsen kan barn samlas, i en halv- eller helcirkel, så att alla kan se varandra och lyssna på dem utan svårighet. Vid dessa tillfällen spelar barnens tidigare erfarenheter, historier och tankar en bärande och viktig roll. De delas och blir på så sätt en demokratisk grund för nya projekt, undersökningar och aktiviteter.

Utifrån de 7 C:na bidrar mötesplatsen med klarhet och förbindelse.

RELATION TILL LÄROPLANSMÅL

Barnen har möjlighet att utveckla:

utveckla sociala färdigheter

Spendera tid tillsammans med andra barn, skapa positiva relationer baserade på kommunikation och interaktion med andra genom verbalt och icke-verbalt språk.

språk

Utveckla lingvistisk kommunikation – lyssnande, förståelse och producerande färdigheter – att förbättra sin kompetens och relation med andra.

grupparbete

Samarbeta under en aktivitet, medan man arbetar tillsammans.

demokrati och lärande

Tala, lyssna och acceptera andras åsikter, respektera allas åsikter.

Forskningsresultat i relation till de olika områdena

Vilda området

Det finns inte så många studier som fokuserar specifikt på 'vilda områden'. Generellt så handlar studierna om 'gröna områden' eller 'naturmiljöer' och det är svårt att särskilja de olika begreppen som används. Det är därför svårt att dra slutsatser som gäller just för vilda områden. Forskningen som behandlar barn och naturmiljöer har beskrivits tidigare. Ånggård (2016) och Waters och Maynard (2010) beskriver vilka karaktärer i landskapet som stimulerar barns lek (och lärande).

Dessa är: gröna miljöer och vilda djur, löst material, variation i topografi, möjlighet att manipulera naturligt material likväl som förändringar i årstider och väder väcker barns uppmärksamhet.

Allt detta förekommer med större sannolikhet i vilda naturliga miljöer och väcker barnens nyfikenhet och intresse. Barn ställer frågor och interagerar med lärarna i 'sustained shared thinking' som kan översättas med långvarigt delat tänkande.

Pedersen Gurholt och Rønning Sanderud (2016) framhäver också vikten av naturligt material för barns utforskande lek, fysiska utmaningar och skapande av ny kunskap.

Många av resultaten från studier kring odling och trädgårdar är också relevanta för vilda miljöer.

"De flesta naturförskolor i Europa och i världen tillbringar hela skoldagen utomhus, oavsett väder" (E. Manes, 2016, *L'asilo nel bosco*, s. 29). Träd, buskar och ängar är vilda områden, fria från mänsklig inblandning och något som barnen upplever dagligen.

Genom att låta barnen undersöka naturmiljöer och naturmaterial, fritt och med alla sinnen, låter vi dem utveckla kreativa processer med större intensitet och ger dem möjlighet att utveckla psykologiskt självförtroende, acceptans och tillförsikt till den egna förmågan.

Den vuxnes roll är att skydda barnets rätt till att utforska platser och material genom direkt erfarenhet.

Den dagliga praktiken stryker under vikten av att få göra misstag som ett fundamentalt element i läroprocessen, och en möjlighet till att utveckla kreativt tänkande hos barnen. "Barns favoritplatser är det vilda, det ovanliga, upptäckt av dem, som gömmer skatter synliga för en vuxen" (M. Schenetti, 2015, *La scuola nel bosco*, s. 259).

Det är den vuxnes roll att ledsaga barnen i de vilda områdena, att undvika faror och att värdera risker, både i miljö och i deras aktiviteter, så att de kan fullt leva ut sina erfarenheter.

Hemliga platsen

Tillgång till hemliga platser verkar vara viktigt för förskolebarn. Barn vill ha en hemlig plats för sig själva, men det behöver inte vara helt utom synhåll för de vuxna.

Barn kan uppleva att de har kontroll över sin plats genom tänkta magiska krafter, och låtsas att de inte syns.

På så sätt känner de sig trygga men ändå i avskildhet (Colwell, Gaines, Pearson, Corson, Wright & Logan, 2016).

I en studie om hur förskolebarn använder sin gård, lyftes vikten av hemliga platser där de vuxna inte hade tillträde fram (Moore, 2015).

Detta kan vara i konflikt med pedagogiska riktlinje och planeringar, men barn behöver plaster för sig själva, och kunskap om vikten av barns hemliga platser kan vara värdefullt för pedagogisk praktiken på förskolan.

Sinnenas trädgård

Forskningen kring odling är också relevant för naturmiljöer generellt.

Syftena med att odla är många och kan till exempel vara naturrelation (Wake & Birdsall, 2016), kunskap och attityder till hälsa och mat (Kos & Jerman, 2019; Skelton, Lowe, Zal & Benjamin-Nelson, 2013) och mer allmän respons från barnen (Nedovic & Morrissey, 2013).

I en studie av koordination mellan visuell perception och motorik, visade Baker, Waliczek och Zalick (2015) att barn i förskolan, förskoleklass och år 1, som deltog i trädgårdsarbete, bibehöll sin öga-handkoordination medan barn i en kontrollgrupp försämrade sin öga-handkoordination.

I en kvasiexperimentell studie av barn i åldern sex till sju år, ökade odling deras kunskap om åtliga växter, och deras attityder till att äta grönsaker förbättrades (Kos & Jerman, 2019). När barn tillfrågas om vad de tycker mest om på gården, inkluderar de många naturliga föremål.

De visade "en överväldigande förkärlek för naturliga föremål och de möjligheter som trädgården ger", som växter, vatten, djur och jord (Nedovic & Morrissey, 2013, p. 286).

Lärarnas kommentarer var att barnen verkade lugnare och mer avslappnade efter att de börjat med odling av gröna växter.

Blombäddarna gav också möjlighet till småprat i mindre grupper, och det lösa materialet ökade nyfikenhet och utforskande med alla sinnen.

En studie om lärares uppfattningar av trädgårdsarbete och odling i förskolan, rapporterade att lärarna ansåg att arbetet med odling förbättrade fysisk aktivitet och kunskaper relaterade till näring.

De ökade också sociala färdigheter och akademiska färdigheter som vokabulär (Soltero, Parker, Mama, Ledoux & Lee, 2019). I en annan studie om lärares erfarenheter sammanfattar Murakami, Su-Russell och Manfra (2018) att odling engagerar barnen, vilket i sin tur är en drivkraft för lärande. Lärarna rapporterade om ett genuint intresse för insekter som ledde till lärande om ekologiska processer.

De hade inte en lektionsplanering utan fokuserade istället på barnens deltagande i aktiviteten.

Då kunde barnen undersöka och utveckla både grov- och finmotorik. En metaöversikt över trädgårdsbaserade aktiviteter i en förskolekontext kom till något annorlunda slutsatser (Skelton, Lowe, Zal & Benjamin-Nelson, 2020).

Utifrån resultat från 16 studier fann de ingen evidens för att trädgårdsarbete förbättrade kognitiva eller socio-emotionella förmågor, eller mental hälsa i förskolekontext.

De diskuterar ifall andra mer lämpliga mätinstrument för den åldersgruppen skulle ge resultat som bättre stämmer överens med resultat från äldre barn, där man funnit mer positiva effekter.

Stigar för lärande

Det finns inte ett överflöd av studier som undersöker stigar för lärande. En studie från en mobil förskola fokuserar på vandring i led i olika miljöer utanför skolgården (Ekman Ladru & Gustafson, 2018).

De utgår ifrån geografen Doreen Masseys teori om plats som en produkt av sammanvävda praktiker och processer, när de undersöker hur barn interagerar med varandra och med platsen när de går på led.

De fann att gå i led kan förstås som aktiv och samverkande lärmiljö, där barn kollektivt

lär sig hur de ska röra sina kroppar i olika terräng, hastighet och rytm.

Under vandringar i led lär sig barn också att förstå regler relaterade till specifika situationer och platser.

Plats för avslappning

Forskning som har platser för avslappning i fokus är sällsynta men det som kan sägas om hemliga platser gäller också för platser för avslappning. Moore (2015) citerar White och Wilson i sin diskussion om hemliga platser "tid för sig själv, en plats för stillsam dagdröm och att i det tysta observera utan att bli sedd, är en väldokumenterad viktig dimension för barns välmående (s. 28).

Organiserad lekplats

Zamani (2016; 2017) undersökte barns kognitiva lek i naturliga, mixade och strukturerade zoner.

Med strukturerad zon menas organiserade lekplatser med färdigt lekmaterial. I den mixade zonen blandas en iordningställd lekplats med naturmiljö.

Hon fann att barnen fördrog den mixade zonen som inkluderade en variation av naturliga och tillverkade objekt.

Mixade zoner gav flest möjligheter till funktionell, konstruktiv, dramatisk samt regelstyrd lek. Utmiljöer som stödjer kognitiv lek inkluderar:

1. Tillgängliga naturliga och tillverkade lösa föremål
2. Naturliga delar i den konstruerade miljön där ekosystem kan utvecklas och barn kan få naturkontakt och lära om naturen
3. En balans mellan risktagande och säkerhet på lekplatsen som stödjer barnens känsla av spänning och glädje under den fria leken. Lek i utmiljöer har potential att öka fysisk aktivitet i korrelation med välbefinnande, och barn visade högre välmående i synnerhet när de använde gångar och tillverkad utrustning (Bento & Sandseter, 2020).

Utomhusateljé

I sökande efter studier som undersökte förskolebarn och konstnärligt utövande fann vi bara en studie. Kaplan (2020) argumenterar för att lämna den planerade och målstyrda läroplanen i bild, och istället låta det spontana och oväntade ta plats, likväl som barnens eget kreativa skapande. Sammanhanget i den beskrivna fallstudien är en bildlektion på förskolegården som sker en gång i veckan. Det planerade och det oplanerade tillåts förenas i ett kroppsligt utforskande av skapande. Kaplan påpekar att utomhusmiljöer är ovanliga i en skapandeprocess och fastslår att

öppet utforskande är viktigt, inte bara för små barns förståelse av kultur, utan också för att undersökande med utgångspunkt i materialet och i görandet, leder till ett icke-styrt lärande där de inblandade (barn, lärare, objekt och andra) skapar ny kunskap (s. 28).

En utomhusateljé, som alltid finns tillgänglig och redo att använda, kan vara ett lovande sätt att öka det spontana i barns skapande och låta dem måla mer fritt och med hela kroppen. Om ateljén alltid finns där är det lättare för lärarna att 'fånga ögonblicket' när barnen visar intresse för att måla eller när det är finns något intressant att måla.

Det finns andra studier på temat ateljé, som menar att ateljén kan ses i ett vidare perspektiv som en kreativ plats som omfamnar olika uttrycksfulla språk.

Den pedagogisk miljön i ateljén blir det påtagliga och symboliska rummet där barn och vuxna skapar identiteter, relationer och kunskap.

En plats som transformerar och blir transformerad i relation till barnens vägar till upptäckt och utforskande, till de vuxnas förslag och till oväntade och planerade upptäckter. En plats som skapar dialog mellan olika språk, genom vilket varje barn uttrycker sitt eget sätt att vara, kunna och

lära. "Sambanden mellan, och sammanförandet av discipliner och språk i ateljén skapar ofta en förändring av förutbestämda synpunkter och leder till en mer komplex ansats för att lösa problem, och främjar de uttrycksfulla, empatiska och estetiska aspekterna i varje specifik disciplin eller problem" (V. Vecchi, 2017, *I cento linguaggi dei bambini*, s. 305). Utvecklingen och konsolideringen av lärande är också möjlig genom närvaron av material i ateljén, material som finns i riklig tillgång och är tillgängliga, varierande i kvantitet och kvalitet, och erbjuder kontinuitet och nyhet på samma gång. Ostrukturerade material, industrispill, återvunna och naturliga material: "Material som inte är riktade till en unik eller förutbestämd användning, utan som är öppna för nya kombinationer och ger möjlighet till flexibla och sammanstatta handlingar" (M. Guerra, 2017, *Materiale intelligenti*, s. 17).

I utomhusateljén finns möjligheter till utforskande av material och föremål, experimenterande och insikter, som sker dagligen, tack vare närvaron av vuxna och barn.

Att stimulera lärprocessen och "främja kreativt tänkande betyder att designa och föreslå en plats där barn ges tillfälle och möjligheter att vidga sina mentala horisonter, att experimentera och leka med idéer, att försöka kombinera och förena erfarenheter och tankar" (Gariboldi e Pugnaghi, 2020, *Educare alla creatività*, s. 7).

Vygotski (själv) talar om kreativitet som ett förhållningsätt inneboende i alla människor.

Hans tankar har tydligt influerat andra italienska författare, som Bruno Munari som betonar vikten av processen jämfört med utvecklingen av produkten, eller Gianni Rodari som associerar till termer som kreativitet, fantasi och föreställning, och slutligen Loris Malaguzzi som konkluderar "kreativiteten som en karakterisering av vårt sätt att tänka, veta och dra slutsatser" (Malaguzzi, 2017, *I cento linguaggi dei bambini*, s. 98).

Mötesplats

Inga studier rörande fysiska mötesplatser utomhus hittades vid användande av söktermen "meeting places", men en studie behandlade vikten av mötesplatser vad gäller barns narrativ (Puroila, Estola & Syrjäla, 2012).

I deras studie är narrativet mötesplatsen där barnen bygger relationer, berättar, lyssnar och bemöter och löser problem, men de argumenterar även för en pedagogisk miljö där icke-fysiska mötesplatser är tillgängliga för barnens vardagsnarrativ, vilket omfattar resurser som tid och "ideologiska och moraliska rum som värdesätter barnens uttryck (s. 203). Utifrån denna forskning är även fysiska mötesplatser där barn och lärare kan mötas i gemensamt utbyte av erfarenheter och berättande viktiga.

Mötesplatser i ett bredare perspektiv är viktiga inom förskolan, där barnens perspektiv är i fokus (t.ex. Sommer, Pramling Samuelsson & Hundeide, 2013).

Mötesplatser som skapats med syftet att underlätta för vuxna att möta och lyssna på barn kan vara viktiga platser där barnen kan dela med sig av sina tankar och erfarenheter.

Trots att ingen forskning på det specifika temat "mötesplatser utomhus" har identifierats finns flera italienska pedagogiska metoder som betonar vikten av relationer, möten och utbyten bland barn som fundamentala för att stimulera och bredda deras kunskapsprocesser.

"Relationerna och kommunikationen som utvecklas i skol-sammanhang stimulerar till utbyte av kreativa idéer och strategier vilket leder till utforskning, undersökning och konstruktioner bland vuxna och bland vuxna och barn [...] Rummens kvalitet främjar ofta dialog, ömsesidighet och utbyte." (L. Gandini, 2017, i *I centro linguaggi dei bambini*, s. 322 och 324.)

"Handlar inte om att utbilda till en attityd gentemot naturen, utan mer om att utbilda för att vara uppmärksam på de relationer och de innebörder som barn bygger med oss och med världen [...] gentemot den innebörd och de sinnen de bygger upp genom att uppleva sina relationer med världen, de erfarenheter som avsiktligt besläktar barn med levande saker och ting, där man är noga med att relationen är betydelsefull." (M. Schenetti, 2015, *La scuola nel bosco*, s. 267.)

Ett exempel på prövad aktivitet i varje område

I denna del presenteras en beskrivning och utvärdering av en aktivitet per område från förskollärarna. Förskollärare i varje land har utformat minst en aktivitet per område (se tabell 1) och förskollärarna i ett annat land har testat en av aktiviteterna och gett återkoppling i ett utvärderingsformulär.

När förskollärarna utformade aktiviteterna kategoriserade de dem i tre olika lärande- och utvecklingsområden. Områdena är **kognitivt lärande** (matematik, naturvetenskap, konst, språk, teknik, hållbar utveckling), **självbemyndigande** (eng. self-empowerment) (naturkontakt och hälsöfrämjande) och **färdigheter** (grov- och finmotoriska, sociala, o.s.v.).

Tabell: Utformade aktiviteter för varje område.

	Vilda området	Hemliga platsen	Sinnenas trädgård	Lärandestigar	Plats för avslappning	Organiserad lekplats	Utomhusateljé	Mötes-platser
MOTALA SVERIGE	Sjunka och flyta	Hotell för kryp	Matskogen skapande och underhåll	Stigar på väggar och trottoarer	Slappna av i solen	Skattjakt	Skapa vårt nya landskap	Samling utomhus
CARDET CYPERN	Insekts-restaurang undersökning och utvärdering av saker i naturen	Hitta sig själv	Smak-trädgård	Barfotastig	Skratt-yoga	Skattjakt	Stenförvandling	Saft
CASALGRANDE OCH SCANDIANO ITALIEN	Restaurang för kryp	Ilscan	Dofter att fånga	Stigar på stammar	Slappna av i solen	Bygga en våg	Stenförvandling	Frukt-sallad
DAUGAVPILS LETTLAND	Restaurang för insekter	Hemliga kojbyggare	Handgjorda ljus	Barfotastig	Slappna av under trädet	Lerkök; musikväggen	Nya perspektiv, stenförvandling	Insekts-kalas

Vilda området

UNDERSÖKNING OCH UTVÄRDERING AV SAKER I NATUREN

Resultaten i denna aktivitet rör **kognitivt lärande, självbemyndigande och färdigheter.**

Uppgift/fråga till barnen

Hur närmar sig barnen utforskandet av utomhusplatser? Hur kan utforskandet av utomhusplatser uppmuntra barnen att lära känna andra människor och nya platser? Tänkbara utmaningar för eleverna: utforskning, undersökning, självkännedom och självförtroende.

Allmänna mål

Att bli mer förtrogna med utomhusplatser och samtidigt minska känslan av fara, observera, plocka upp, samla, namnge saker i naturen, utveckla saker och situationer som är intressanta för projektets mål.

Beskrivning av aktiviteten

Aktiviteten äger rum varje gång barnen går ut, särskilt till förskolans skolträdgård. De går ut i små grupper eller tillsammans och utforskar noga alla detaljer. Allting får värde och betydelse då det betraktas, plockas upp, utvärderas och väljs. Vi får

intryck av allt, från sakers utseende och minnen vi påminns om, känslor och betydelser som vi har känt förut väcks, den rekreationsmässiga, berättelsemässiga och utforskningsmässiga potentialen drar vår uppmärksamhet. Barn föredrar att vara nära marken och noga titta på allt som drar deras uppmärksamhet till sig: löv, småsten, grenar, insekter, gräs, häckar, stammar, bark, o.s.v. Barn kan upptäcka saker på marken som vuxna inte lägger märke till och plocka med sig dem till sina särskilda samlingar. Barn kan tolka verkligheten runt oss utan ytlighet och vanor och förhöjer olikheter genom att betona dem. På så sätt kan barn inte bara utforska detaljer som är intressanta för dem, utan också komma i kontakt med varandra och med naturen, samarbeta och bygga relationer genom att dela med sig av känslor och tankar.

Förslag på steg för att organisera aktiviteten

1. Man måste skapa en kalender för platsen i arbetsgruppen så att grupper inte krockar.
2. Sedan, vid morgonsamlingen med barnen i gruppen måste man bestämma hur man ska leta efter saker i naturen, vilka stigar man ska utforska och vad för sorts utrustning som ska användas (axelväskor eller korgar, förstoringsglas, kikare, papper eller digitala anteckningsblock, o.s.v.).

Material att använda

Axelväskor, behållare av olika storlek och form, förstoringsglas, kamera, kikare, papper eller digitala anteckningsblock, slevor, krattor, o.s.v.

Utvärdering av undersökning och utforskning av naturmiljöer

Barnen behövde uppmuntras lite i början, då de bara gick omkring utan att egentligen utforska området. En del barn följde bara efter andra barn. Lärarna lade också märke till att det är viktigt att man som vuxen visar entusiasm och föregår med gott exempel i aktiviteten så att barnen förstår och kan följa efter. Barnen utforskade skolgården åt alla håll och tittade på marken och upp i himlen. De tog i löv och blomblad, kramade träd och utforskade insektsbon. Barnen tyckte mest att det var roligt att dela med sig av sina erfarenheter till varandra, till exempel: "jag ska visa dig något fint," och uttryckte och delade omsorg om andra varelser: "var försiktig, du får inte kasta jord i myrstacken för då blir myrorna ledsna." Barnen kände sig fria att utforska eftersom platsen – skolgården – var bekvämt för dem och eftersom de brukar leka med plastleksaker visade de intresse för att utforska olika saker som träd, växter och djur. Den lilla gruppen gav samtliga barn möjlighet att dela med sig av sina erfarenheter och en reflektion från lärarna var att de observerade saker som de inte hade sett på flera månader.

Exempel på barn som utforskar saker i naturen i Vilda området (Cypern)

Exempel på ett barn som tittar noga på saker i naturen i Vilda området (Cypern)

Exempel på barn som utforskar saker i naturen i Vilda området (Cypern).

Hemliga platsen

HITTA SIG SJÄLV

Resultaten i denna aktivitet rör **självbemyndigande** (identifiering, uttryck och känslokontroll).

Uppgift/fråga till barnen

Att hantera känslor, självkontroll och självreglering.

Allmänna mål

Målet med denna aktivitet är att hjälpa barnen att känna igen, uttrycka och kontrollera sina känslor så att de kan kontrollera och reglera sig själva när en kris uppstår. Aktiviteten ger barnen färdigheten att känna igen och uttrycka sina känslor med metoder som inte innefattar våld och/eller ilska, så att de kan utveckla självkontroll. Att introducera barnen för olika sätt att uttrycka sina känslor på kommer att hjälpa dem att reagera lugnt och att kontrollera sig själva i svåra känslomässiga situationer. Möjliga utmaningar kan vara att hitta sätt att lugna ner sig själv på och återgå till gruppen.

Beskrivning av aktiviteten

Läraren börjar med en berättelse om ett djur som har en konflikt med en kompis och är väldigt upprörd. Han behöver tid att tänka för sig själv. Barnen måste hjälpa huvudpersonen att hitta ett bra ställe att isolera sig på och fundera på det som har hänt.

Läraren och barnen går tillsammans till gården för att leta efter en lämplig plats (det finns redan ett indiantält på gården, gjort av naturmaterial). Barnen kanske föreslår indiantältet.

Gruppen samlas där och diskuterar vad som gör det till en bra plats att isolera sig på. (I tältet finns en nallebjörn, en kudde, papper, pennor, massagebollar och en känsloskala.)

Läraren visar hur man använder materialen i tältet. För att aktiviteten ska gå bra måste barnen känna empati för berättelsens huvudperson så att de vill hjälpa honom/henne, aktiviteten måste hjälpa barnen att utveckla självkontroll. Aktiviteten kommer att gå bra om barnen använder den hemliga platsen för att lugna sig/kontrollera sina känslor när konflikter uppstår vid utomhuslek.

Förslag på steg för att organisera aktiviteten

1. Berätta en historia om en björn som grälar med sin kompis.
2. Ställ ett indiantält gjort av naturmaterial på gården (stubb och tyg).
3. Förbered materialen i tältet: nallebjörn, kudde, papper, pennor, massagebollar, lugn musik.
4. Förbered känsluskalan (laminerat papper med skala, känslö-ikoner – glad, ledsen, arg, rädd med kardborreband och barnfigurer – pojke/flicka).

Material att använda

För att aktiviteten ska kunna utföras behövs följande material: improviserad berättelse, improviserat tält, kudde, nallebjörn, papper, pennor, massagebollar, känsloskala.

Utvärdering av Hitta sig själv

Aktiviteten gick bra. Barnen kände empati för huvudpersonen i berättelsen och ville hjälpa honom. De letade i utomhusmiljön efter saker som skulle kunna hjälpa någon att slappna av och fick för att kunna utveckla den tanken frågan om vad som lugnar dem. Utforskandet av miljön gick bra. Barnen kom på flera ställen som är bra att använda. De föreslog en tyst plats bland träden eller en påhittad plats i naturen. Flera barn föreslog indiantältet och de samlades där för att sammanfatta vad som gör en plats till en bra plats att lugna ner sig på och vilka saker som kan användas. Barnen reflekterade över vad som gör dem lugna och hjälper dem att hålla kontrollen för att lista ut hur de kan hjälpa någon annan att göra det. En del barn nämnde bara tid som faktor men efter lite mer diskussion kom barnen på fler platser och faktorer. De nämnde samtliga tillgängliga saker i tältet: nallebjörn, kuddar, papper, pennor och en massageboll och några av dem provade dem genast och reflekterade över vad de tänker göra i liknande situationer i framtiden.

Barn som gömmer sig på Hemliga platsen (Cypern).

Sinnenas trädgård

MATSKOG/TRÄDGÅRD, SKAPANDE OCH UNDERHÅLL

Resultaten av denna aktivitet rör **självbemyndigande** (naturkontakt och hälsofrämjande).

Uppgift/fråga till barnen

Hur mår vår matskog? Behöver jorden vattnas? Behöver jorden kompost?

Allmänna mål

Att utveckla en känsla av tillhörighet till skolan, förbättra respekten för naturen, observera saker i naturen och reflektera över antropogena saker, utveckla färdigheter gällande omsorg, ansvar och varaktighet.

Beskrivning av aktiviteten

Aktiviteten föreslås för en liten barngrupp. Tillsammans med en lärare observerar de förändringarna i matskogen i september och oktober efter sommaruppehållet. Med hjälp av matskogens omsorgshandbok som förberetts av lärarna vid en utbildningskurs kan de lägga kompost på jorden. En gång i veckan kollar barnen om jorden behöver vattnas och om de märker några förändringar som de vill dela med sina kompisar.

Förslag på steg för att organisera aktiviteten

1. Planera det praktiska i personalgruppen och bestämma vilka klasser som ska delta i omsorgsprogrammet.
2. Kolla materialen.
3. Prata med barnen i klassen för att skapa nyfikenhet, organisera grupperna och aktivitetskalendern.
4. Gå ut.
5. Samla och kommunicera med kompisar.
6. Dokumentera aktiviteten (med fem-åringar).

Material att använda

Trädgårdsredskap, handskar, tidningar, vatten, hinkar, kompost, komposterbart avfall (sallad, skal, grönt avfall, kaffe, te, o.s.v.), hö eller halm, kartong, frön, mappar för dokumentation, kamera, anteckningsblock, förstoringslinser.

Utvärdering av Matskogen/trädgården – skapande och underhåll

Barnen följer intresserat de små plantorna vi har förgrott inomhus och är ivriga att hjälpa till med vattnandet. Barnen har varit ute och grävt i marken för att förbereda den för våra plantor och frön. Barnen är entusiastiska och en del av dem minns förra årets skörd. För barnen som har minnen från tidigare år hjälper det dem med en känsla av sammanhang. Så dessa aktiviteter är del av en kontinuerlig process. Lärarna svarar på frågor och ser att de delar med sig av sina tankar om vad som kommer växa och vad de tycker om att äta. Barnen tycker det är spännande att plantera olika frön och gräva i marken och de har sina egna önskelistor för vad de vill plantera, men förgrodd är nödvändigt i vårt klimat. De tycker om att gräva,

smutsa ner sig, vattna och se resultat, förstås. Det är viktigt att grönsakslandet ligger i anslutning till köket, att vår kock är delaktig i vad vi planterar och när vi skördar. Hon har en aktiv roll i att lära barnen om olika mat och pratar med dem om näring och vad barnens kroppar behöver för att växa sig starka, uppskattas mycket! Det är också viktigt att omhändertagandet av trädgården blir ett gemensamt intresse så att vi hjälper varandra med att vattna, rensa och skörda.

Lärarna har utfört aktiviteten i ganska ostrukturerade grupper där alla närvarande barn har varit välkomna att delta. Från ett utbildningsperspektiv föreslår de att det kanske vore bättre att ha strukturerade grupper

med lektioner kring grönsakslandet. Å andra sidan säger de att det är härligt att se när barnen verkligen är involverade i processen och lär sig om olika örter, grönsaker och frukter individuellt. En tokig idé som blev verklighet var när barnen ville plantera en macka och en gurka. Lärarna bestämde sig för att fullfölja idén, men nästa steg var att skoja med dem på första april. Vid frukosten den första april såg barnen ett macketräd och en burk med gurkor i grönsakslandet. Tre- och fyraåringarna blev väldigt uppspelta och ifrågasatte inte vad som hänt, men en del av dem och femåringarna var skeptiska och lärarna berättade för dem om första april – det är viktigt att skratta tillsammans ibland.

Stigar för lärande

BARFOTASTIG

Resultaten i denna aktivitet rör **kognitivt lärande, självbemyndigande och färdigheter.**

Uppgift/fråga till barnen

Att uppleva med sinnena, utveckla olika perceptionsförmågor.

Allmänna mål

Att förbättra barnens kunskap om att barfotagång på olika naturliga ytor kan stärka och härda kroppen, stärka benmuskulerna, ligamenten, lederna.

Att främja utvecklingen av balanssinnet och inre stabilitet, både fysiskt och psykologiskt.

Att varsamt aktivera nervändar i fotsulorna har en positiv effekt på hela organismen.

Uppmuntra barnen att känna den fysiska tillströmningen av energi i kroppen, det livfulla i att absorbera jordens energi och ge tillbaka det man inte behöver.

Möjliga utmaningar för eleverna är att blunda och gissa vilka material de går på, beskriva känslorna.

Beskrivning av aktiviteten

Läraren diskuterar tillsammans med barnen hur barfotastigens projektutvecklingsplan ska se ut, kommer med förslag efter att ha lyssnat på andra och kommer överens om var stigen ska vara. Med uppmuntran till utforskning av naturen undersöks och sorteras de tillgängliga naturmaterialen som föräldrar har lämnat in. Barnen uppmuntras att utnyttja de möjligheter som naturen erbjuder för att skapa sunda livsstilar i urban miljö. Idéer om hur man kan placera naturmaterial i zonband och hur man alternerar närliggande ytor presenteras. Barnen erbjuds att gå på samtliga ytor med ögonbindel (läraren eller en annan elev kan leda dem) och vartefter barnen går avgör de vad ytan är och vilka känslor det ger. Med praktiskt arbete i friska luften hanterar barnen praktiska frågor – varifrån kommer materialet, vad är dess egenskaper?

Förslag på steg för att organisera aktiviteten

1. Förberedning av plats för att bygga en barfotastig på förskolans mark.
2. Införskaffande av naturmaterial.
3. Byggnad av en stig med lyckad kombinerad av olika ytor.
4. Godkännande av den nya stigen, dela intryck.

Material att använda

Gran, tallkottar, träskivor, kuber, högar, sand, grus, träkorkar, barkkompost, vass, moss, expanderad lera, kastanjer, lera, vatten, o.s.v.

Utvärdering av Barfotastigen

Barnen bestämde vilka material som skulle användas för stigen och läraren och barnen byggde den tillsammans. Först gick de på stigen med öppna ögon och sedan med ögonbindel och de var väldigt uppspelta eftersom det var en ny aktivitet för dem. De tyckte det var roligt, men till en början var det svårt för en del av dem att balansera barfota. De samarbetade och var mycket koncentrerade när de gick på stigen så att de kunde känna alla materialen. De fortsatte med aktiviteten genom att gå barfota på olika naturtyper. Aktiviteten ökade barnens självförtroende och mod.

Barn som upplever Barfotastigen i Daugavpils (Lettland).

Plats för avslappning

SLAPPNA AV I SOLEN

Resultaten av aktiviteten
rör **självbemyndigande** (naturkontakt
och hälsofrämjande).

Barn slappnar av i solen i Avslappningszonen (Italien).

Uppgift/fråga till barnen

Hur kan avslappning ge ny självkännet? I en avslappningszon, hur kan personliga erfarenheter och berättelser komma fram bland barnen?

Allmänna mål

Att öka förtroendet med natursaker i trädgården, öka självkontroll, utveckla påhittade narrativ, dela socialiseringsfarenheter.

Beskrivning av aktiviteten

Aktiviteten äger rum med barnen liggande eller sittande på marken på en filt av gräs som är mjukt och skönt att ta i, eller på en filt.

Liggande eller sittande kan de berätta om personliga erfarenheter, känna igen och uttrycka sina känslor, berätta eller hitta på fantastiska historier.

På så sätt kan barnen slappna av, uttrycka och känna igen sina känslor, berika sina ordförråd med nya ord och nya reflektioner från andra barns betraktelser.

Möjliga utmaningar för eleverna är medvetenhet om sina handlingar, känslor, att fantasera och berätta.

Förslag på steg för att organisera aktiviteten

1. Det får inte vara några andra barn där, så att man kan lyssna, reflektera och inte distraheras av andra barn eller vuxna.
2. Om du vill kan du lägga ett lakan eller en filt på marken, men det är inte nödvändigt.

Förslag på steg för att organisera aktiviteten

Man kan använda en filt, anteckningsbok, kamera eller videokamera för att fånga barnens dialoger och gester.

Utvärdering av Slappna av i solen

Instruktionerna för aktiviteten var tydliga och hjälpsamma, så förberedelserna gick lätt och aktiviteten gick mycket bra. Det var svårt för en del barn eftersom det var en ny aktivitet, men de flesta tyckte att det var roligt. Alla var väl medvetna om hur avslappning används och varför kroppen behöver slappna av. Inget oväntat hände, men lärarna lade märke till att de behövde öva mer på att få barnen att känna sig bekväma. Lärarna tyckte att detta var en väldigt bra aktivitet då den gav mycket inspiration för att fortsätta med den här sortens aktivitet och se till att avslappningsområdet är en del av skolgården.

Organiserad lekplats

BYGGA EN VÅG

Resultaten i denna aktivitet rör **kognitivt lärande** och **färdigheter**.

Uppgift/fråga till barnen

Förståelse för konceptet "vikt" – tungt, lätt, balans.

Allmänna mål

Vi har uppmärksammat barnen på hur de kan påverka resultaten när de använder vipprådan och introducerat hinkar med olika innehåll och vikt i en av våra grupper. S

yftet med den här aktiviteten är att bredda deras kunskap om vikt och densitet och att få dem att utforska på egen hand.

Beskrivning av aktiviteten

Vi bygger vågen tillsammans – men jag som lärare tänker förbereda delarna och låta dem använda vågen med olika saker i hinkarna.

Möjliga utmaningar för eleverna är att använda olika saker för att utforska, försöka hitta jämvikt till exempel.

Förslag på steg för att organisera aktiviteten

1. Köpa och samla ihop all nödvändig utrustning.
2. Bestämma var vågen ska vara tillsammans med kollegor.
3. Skapa regler för hur vågen får användas.
4. Introducera barnen.
5. Hålla i aktiviteten.
6. Dokumentera aktiviteten.
7. Utvärdera.

Material att använda

Träpinnar, krokar och rep, hinkar. Naturmaterial att lägga i hinkarna, såsom kottar, sand, pinnar, stenar.

Barn som bygger en våg (Italien).

Utvärdering av Bygga en våg

Barnen närmade sig upplevelsen med nyfikenhet och driftighet, de visade intresse och uppmärksamhet för att berika sin undersökning med koncept och innehåll. Barnen var först involverade i undersökandet av materialen och sedan i byggandet av vågen. Den del de var mest involverade i var byggandet av vipprådan: val av lämpligt material, att hitta rätt position för pinnarna för att få jämvikt, men framförallt att förstå dess funktionalitet. Barnen har varit väldigt villiga att samarbeta med varandra och respekterat varandras idéer och handlingar. Lärarna observerade i diskussionen hur koncentrerade barnen var på att lyssna på vad kompisarna sade och sedan utgå från deras idéer och lägga till viktiga saker, användbart för att realisera kollektiva tankar. Lärarna drar slutsatsen att upplevelsen inte bara belyste koncept som vikt, balans och mätning, utan också stärkte idén om att kunna dela med sig och uppleva saker tillsammans. Alla element: den lilla gruppen, de tillgängliga naturmaterialen, möjligheten att använda dem och bygga något tillsammans ledde till samarbete och samverkan bland barnen.

Utomhusateljé

STENFÖRVANDLING

Denna aktivitet rör **kognitivt lärande** och **självbemyndigande**.

Barn leker Stenförvandling i Utomhusateljén på Cypern och i Italien.

Uppgift/fråga till barnen

Att måla stenar utvecklar barnens kreativitet och får dem att se det vackra och unika i enkla saker i naturen.

Allmänna mål

Delta i kreativ workshop – stenmålningsaktivitet "Natur att vara!" Barnen erbjuds att måla vad naturen betyder för dem, vad som är vackert i naturen, vad naturen bör vara. Lägg de målade stenarna i en spiral i stenlabirinten. Barnen berättar om det de målat – vad och varför det är målat på stenar. Barnen utvecklar en estetisk uppfattning av naturen, kärlek till världen runt omkring dem.

Beskrivning av aktiviteten

Läraren och barnen tittar på de insamlade stenarna, sorterar dem och planerar stenarnas design. När färgerna har valts finns andra tillbehör att använda i den kreativa verkstaden.

På stenarna kan man måla landskap, insekter, fåglar, djur, blommor och naturfenomen.

Aktiviteten ger möjlighet att välja bland flera material i verkstaden och inspirerar barnen att agera utifrån sin fantasi, vilket uppmuntrar dem att tillbringa sin fritid på kreativa och intressanta sätt och ger dem nya färdigheter.

Förslag på steg för att organisera aktiviteten

1. Insamling och köp av stenar, småsten i olika storlek, form, färg.
2. Sortering av stenar för målningsaktivitet för att skapa labyrint, mosaik, o.s.v.
3. Placering av färg och andra material i den kreativa verkstaden.
4. Ge möjligheter att använda de målade stenarna i vardagliga utomhusaktiviteter.

Material att använda

Stenar, småsten i olika storlek, täckfärg och akrylfärg, penslar, vattenbehållare, överstrykningspennor, suddgummin, fjädrar, garn, byggmaterial, ståltråd, pärlor, o.s.v.

Utvärdering av Stenförvandling

Upplevelsen skapades i boets trädgård med en lastpall i trä och vedträn som bas. Det externa sammanhanget kan bli en ateljé, en plats där olika uttrycksfulla språk kan förstärkas och berikas genom kontakt med naturen. Ett barn tittar på stenarna och verkar utvärdera deras form innan hen väljer vilken sten hen ska måla. Barnen verkar väldigt intresserade av den förvandling av färger och nyanser som sker på brickan med penselns rörelser. De börjar måla med stor omsorg och uppmärksamhet, de observerar stenarna och verkar utvärdera deras form innan de målar dem. Sedan verkar de göra genomtänkta val om stenarna och naturmaterialen som placeras på vedträna. De verkade mest intresserade av direktkontakt med färgen, möjligheten att blanda och skapa färg på naturmaterial. Något oväntat som lärarna märkte var att ett barn föredrog att doppa naturmaterialet direkt i färgen. Alla element: den lilla gruppen, närvaron av olika naturmaterial, möjligheten att experimentera med färg både direkt och med penseln har gjort det möjligt för barnen att helt gå in i upplevelsen.

Mötesplats

SAMLING UTMILJÖ

Aktiviteten rör **kognitivt lärande, självbemyndigande och social förmåga.**

Uppgift/fråga till barnen

Hur kan den externa verkligheten påminna barnen om situationer, känslor och berättelser?

Allmänna mål

Ökad förtrogenhet med rum och skapande av nya sätt att lyssna och ha dialog mellan barnen, observera och utveckla saker och situationer som är av intresse för projektets syften.

Beskrivning av aktiviteten

Aktiviteten utförs två gånger i veckan i liten eller stor grupp, beroende på samlingen (förmiddag eller patrull ett). Samlingen är en viktig och nödvändig del av barnens dag. Barnen sitter ner i en cirkel och pratar om vad som är viktigt för dem: upplevelser på dagis dagen innan, särskilda händelser hemma från natten eller dagen före. De kan läsa böcker och berätta historier och alla kan berätta vad hen tycker eller vad hen kommer att tänka på och dela med sig med de andra barnen och lärarna.

För att sprida ut tankarna bestämde vi oss för att samlas utomhus i vår trädgård med både förmiddagssamlingen och patrullsamlingen så att barnen kan få idéer från friska luften och sammanhanget utomhus. Patrullsamlingen görs tillsammans med en liten barngrupp direkt efter att undersökandet avslutats. Barnen som utforskade och undersökte runt om sitter ner och börjar berätta om vad för undersökning de har gjort och vilka idéer, strategier och intryck de fick. Sättet som barnen jämför och delar dessa upplevelser på blir en möjlighet för hela gruppen att utveckla sina åsikter, lära känna andra perspektiv, fördjupa och skaffa ny viktig kunskap för sitt lärande: evolutionärt lärande. På detta sätt kan barnen inte bara dela erfarenheter, teorier och tankar, utan också utvärdera, kommunicera och förklara dem så att deras reflektioner blir en gemensam kunskapsbas.

Förslag på steg för att organisera aktiviteten

1. Man måste definiera en kalender för användande av platsen inom arbetsgruppen så att man kan undvika krockar mellan grupperna.
2. Man måste ha med alla barn och lärarna i sektionen måste ta lite foton och skriva anteckningar.
3. De måste också stötta dialogen, försöka få samtliga barn att prata och ställa intressanta frågor som gruppen ännu inte svarat på.

Material att använda

Kamera, papper eller digitalt anteckningsblock, videokamera, kanske upplöskat material, o.s.v.

Utvärdering av Samling utomhus

På det stora hela gick det bra, barnen talade öppet och lyssnade på varandra. Fyra av barnen hade hjälpt till med mötesplatsen så de tyckte det var roligt att använda den. De allmänna målen var att "skapa nya sätt att lyssna och ha dialog mellan barnen, observera och utveckla saker och situationer som är av intresse för projektets syften" – målen uppnåddes, detta var ett nytt sätt för barnen att utvärdera projektet eftersom det var en ny sammansättning av barn och en ny plats att mötas på. Barnen delade med sig av sina erfarenheter, först med lite hjälp från lärarna, men efter ett tag talade de fritt. De tyckte om mötesplatsen, de var intresserade av vad andra hade lärt sig och vad de hade gjort likadant och olika. Det var en positiv upplevelse eftersom barnen inte kände varandra men ändå var så kommunikativa i gruppen. Det ledde faktiskt till nya idéer om hur vi kan utveckla projektet. Lärarna tyckte att detta var en väldigt bra aktivitet; det gav mycket inspiration för hur man kan fortsätta med denna sorts möten och se till att mötesplatsen är del av gården.

Beskrivning av processen och metoden som användes i projektet

BESKRIVNING AV FÖRSKOLORNA

Deltagarna i projektet kom från fyra olika länder: Cypern, Italien, Lettland och Sverige. Tre förskolor deltog ifrån Cypern och åldrarna på barnen var tre till sex år. Det gick upp till 25 barn i varje grupp.

Det var en ansvarig förskollärare per grupp men varje grupp hade en assisterande förskollärare.

Från Italien deltog också tre förskolor.

Antal barn i grupperna var 13 till 25 och det fanns två till tre förskollärare i varje grupp.

En förskola deltog från Lettland, och det var en stor förskola med 230 barn delade på 12 grupper. I genomsnitt var det 19 barn per grupp.

Varje grupp hade två förskollärare och barnen var ett till sju år gamla. Tre förskolor deltog från Sverige och barnen var ett till sex år gamla.

Antal barn per grupp var 16 till 25 och det var generellt tre förskollärare per grupp.

MATERIAL

För att utvärdera de testade aktiviteterna användes två typer av material. Ett dokument som användes för att utvärdera aktiviteterna användes sedan tidigare i förskolorna i Motala kommun i Sverige. Några smärre justeringar gjordes för att det bättre skulle passa projektet. I dokumentet

ombads lärarna ge en kort beskrivning av aktiviteten och de kunde också skriva ned ord eller saker som barnen gjorde under aktiviteten.

Efter det följde 12 reflektionsfrågor om aktiviteten. Ett observationsprotokoll användes också. Det kom från kommunerna Casal Grande och Scandiano i Italien.

ARBETSPROCESSEN

Arbetsprocessen i projektet innefattade sex transnationella koordinatinsmöten där deltagare (förutom förskollärarna) deltog, och två 'training seminars' då också de medverkande förskollärare deltog.

Mötena innehöll gruppdiskussioner kring centrala områden för varje möte, likväl som presentationer från experter från olika fält och studiebesök till förskolor.

Vid varje möte fastslogs kommande steg i arbetsprocessen under överinseende av Sweden Emilia Romagna Network (SERN). Mellan mötena arbetade förskolorna med att utveckla utomhusmiljöer och utomhusaktiviteter, utifrån resultatet från gruppdiskussionerna på mötet och andra gemensamma aktiviteter.

Deltagarna från de olika länderna har alla bidragit med insikter utifrån sin kulturella kontext när det gäller förskolan. Den kunskapen har varit värdefull i diskussionerna om hur utomhusmiljöerna och aktiviteterna skulle planeras. En annan viktig källa till inspiration och kunskap har varit

deltagande från de inbjudna experterna från olika akademiska discipliner, till exempel miljöpsykologi och skapande av permakultur.

Experterna har deltagit i gruppdiskussionerna vid mötena och har också delat sin kunskap genom presentationer för hela gruppen.

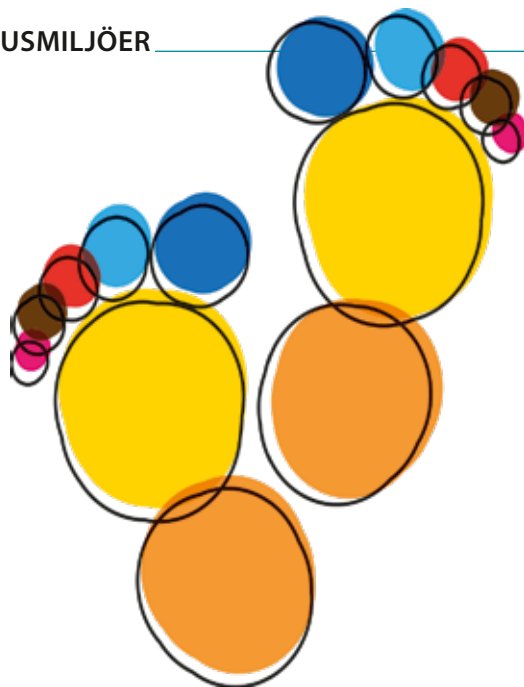
ARBETSPROCESSEN UNDER DE TRE ÅR LÅNGA PROJEKTET

FÖRSTA KOORDINERINGSMÖTET

Under det första koordineringsmötet diskuterade deltagarna de respektive förskolornas erfarenhet av utomhuspedagogik och vilken typ av utomhuslärande som förekom i de olika länderna.

Deltagarna diskuterade också vilka områden för lärande som de ville fokusera på och bestämde tre områden, kognitivt lärande (i olika ämnen), lärande och självförtroende (naturkontakt, hälsofrämjande) och lärande och färdigheter (grov- och finmotorik, social utveckling).

En innovativ aspekt i projektet var deltagandet av experter från olika discipliner och en lista med experter tecknades ned. Nästa steg var att förskolorna i de olika länderna

planerade en utomhusaktivitet för varje område av lärande. En tidigare använd mall från Cypern valdes som mall för att beskriva aktiviteten.

Syftet med aktiviteten var att delge exempel på vad som redan gjordes utomhus i de olika länderna, vilket kunde användas som utgångspunkt för de vidare diskussionerna och planeringarna.

FÖRSTA 'TRAINING SEMINAR' I SCANDIANO-CASALGRANDE (ITALIEN)

Vid det första mötet då alla förskollärare deltog, föreläste inbjudna experter utifrån de tre områdena (kognitivt, självförtroende och färdigheter) och andra experter bidrog med presentationer från verksamheter som använde utomhusmiljön med lyckat resultat.

Ett studiebesök till en förskola bidrog med ytterligare underlag för diskussionerna. Deltagarna deltog i olika workshops och kunde undersöka en skogsträdgård i närmare detalj. Diskussionerna gav möjlighet att reflektera över experternas inslag i ljuset av de olika kulturella kontexterna vad gäller utomhuspedagogik.

Det stimulerade också reflektioner om hur platsen användes, och vilka platser som generellt användes för utomhuslek och lärande. Utmaningar, potentialer och deltagarnas olika önskemål med vad de ville uppnå med utvecklingen av sin gård för lärande, diskuterades i mindre grupper. Frågor att utgå ifrån gavs i de olika presentationerna från experterna. De var följande:

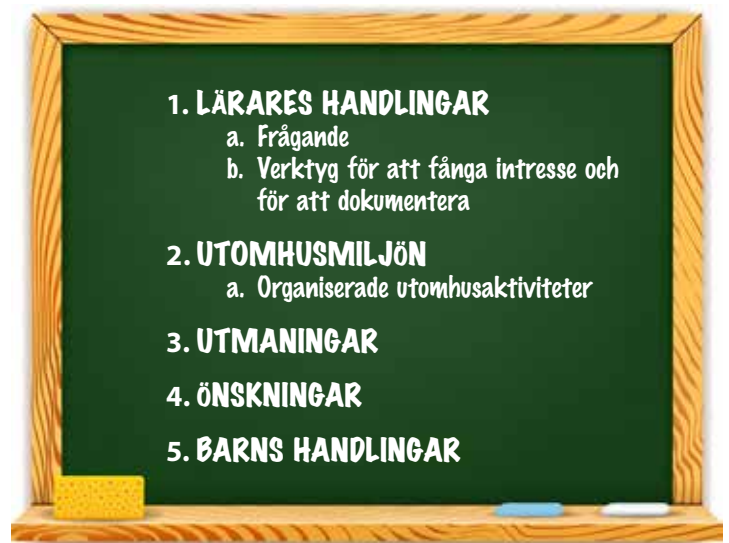
1. Hur kan en god balans mellan barn-initierat och lärarlett lärande uppnås?
2. Vilken typ av miljöer stimulerar barnens nyfikenhet, engagemang och frågande?
3. Vilka är utmaningarna med lärarlett respektive barn-initierat lärande utomhus?
4. Vilka är redskapen du använder för att spåra och fånga intresse och frågor från barnen?
5. Är dessa redskap användbara för att fånga erfarenheterna?
6. Vilka vanor eller beteenden skulle du vilja förhindra för att bättre stödja barnens läroprocess?
7. Hur kan man ta i beaktande barns behov av att få tillfälle till återhämtning av de kognitiva processerna?
8. Hur kan man ta i beaktande barns känslomässiga band till en plats?
9. Hur kan vi skapa plats för barns lek? Lärande? Lek och lärande?
10. Vilka är barnens favoritplatser, som de älskar att gå till?
11. Var kan jag se att barn lär sig saker?

ANDRA KOORDINATIONSMÖTET

Vid det andra koordinationsmötet presenterades och diskuterades en analys av de tidigare presenterade aktiviteter. En slutsats var att många av dem inte riktigt tog vara på platsen, de var förhållandevis platsambivalenta och kunde ha utförts var som helst. Om syftet är att utveckla gården, bör aktiviteterna vara mer platsbaserade och använda sig tydligare av platsen på gården. En del aktiviteter baserades på en hel del förberedelser från föräldrar och inblandade experter. För att kunna presentera aktiviteter som kan utföras i en många olika kontexter, bestämdes att fokusera på aktiviteter som kan utföras av förskollärarna själva. Ett dilemma var balansen mellan lärarledda och barninitierade

aktiviteter. Tidigare forskning argumenterar för vikten av barninitierade aktiviteter under fri lek, där 'långvarigt delat tänkande' mellan vuxna och barn är önskvärt. Fokus i detta projekt är lärarledda aktiviteter men vikten av en barncentrerad ansats diskuterades som önskvärt.

En analys av gruppdiskussionerna från det första mötet visade vilka teman som diskuterades. Teman presenterad utifrån deras förekomst i diskussionerna. Lärares handlingar var mer i fokus än barnens handlingar. Det kan delvis förklaras av att lärarna delgav varandra sina olika verksamheter.

En modell för att planera utomhusmiljöer presenterades för det fortsatta arbetet med att utveckla utomhusmiljöerna (IO1). Modellen heter De sju C:na och har presenterats tidigare. Modellen diskuterades av deltagarna som fann den värdefull för den fortsatta processen.

ANDRA 'TRAINING SEMINAR' I MOTALA (SVERIGE)

Som uppföljning på andra koordinationsmötet hölls ett andra 'training seminar'.

Under detta möte var fokus framför allt på utomhusmiljöerna. De 7 C:na användes som ett ramverk för gruppdiskussioner om hur en ideal förskolegård kunde planeras.

Hur vill vi att den ska se ut? Vilka zoner ska finnas? Inbjudna experter deltog med föredrag och i gruppdiskussioner. Två studiebesök till olika förskolor gjordes och deltagarna deltog i en workshop om utomhusundervisning i teknologi och naturvetenskap.

Vid slutet av mötet presenterade alla grupper sina slutsatser från gruppdiskussionen om vilka områden de skulle vilja ha med på tänkt idealisk gård.

TREDJE KOORDINATIONSMÖTET

Ett tredje koordinationsmöte följde upp resultatet från det andra 'training seminar'. Under detta möte enades deltagarna om åtta områden som de ansåg vara viktiga på en gård för kvalitativt lärande. Områdena valdes ut utifrån

slutsatserna från gruppdiskussionerna kring de 7 C:na och en idealisk gård.

Dessa områden skulle utgöra stommen för IO1 och skulle relateras till läroplansmål och nationella styrdokument.

Ett studiebesök till en förskola gjordes och gav ytterligare inspiration för det kommande arbetet med att utveckla nya aktiviteter för de olika områdena.

Aktiviteter var också relaterade till en, två eller tre områdena för lärande som bestämdes vid det första mötet (kognitiva, självförtroende, färdigheter).

Totalt utvecklades 40 aktiviteter.

När detta arbete var slutfört valde varje deltagande land en aktivitet för varje område och testade den i sin egen kontext.

Efteråt utvärderades den med hjälp av utvärderingsdokumenten.

ARBETSPROCESSEN I DE OLIKA LÄNDERNA

LETTLAND

Efter varje seminarium och möte introducerade vi för lärarna våra erfarenheter från de andra länderna, tittade på videor, fotografier och diskuterade idéer. Vi testade de idéer som verkade mest lämpliga för vårt sammanhang och intresse.

För att testa aktiviteterna från de andra länderna skapades en projektgrupp på förskolan. Gruppen bestod av lärare som arbetade med barn av olika åldrar.

Arbetsgruppen förberedde för aktiviteter och material för varje säsong. Vi samarbetade mycket aktivt med våra föräldrar.

Föräldrarna hjälpte till med skapandet av aktiviteter för lärande – musikvägg, stenlabirint och sinnesvandring. De tog med olika naturmaterial (stenar, mossor, havssand, kottar,

kastanjer) för att skapa en sinnesvandring, sinnestrad och hushållsutensiler för att skapa musikväggen. Inte bara lärarna var inblandade i arbetet, utan också vaktmästare/tekniker som arbetade med trä och skapade ramverk när så behövdes.

Varje aktivitet diskuterades i grupperna och lärarna valde vilket område de ville arbeta med.

Gruppen diskuterade hur de skulle utvärdera aktiviteten, tog bilder och videos, och förde anteckningar.

Föräldrar och andra lärare tog del av resultatet från aktiviteterna. Lärarna delade resultatet från sommarens aktiviteter med andra kollegor.

Arbetsgruppen lade särskild vikt vid reflektion över vad som stimulerade barnens intresse, vilka problem som uppstod, likväl som barnens reaktioner på dem.

Lärarna drog slutsatsen att aktiviteterna var meningsfulla, utifrån det faktum att barnen uttryckte känslomässiga reaktioner under utförandet av dem.

SVERIGE

Arbetsgruppen med förskollärare hade regelbundna möten för att utbyta erfarenheter.

De har förmedlat kunskaperna i respektive förskola vid arbetsplatsträffar och studiedagar.

De har visat och beskrivit de utvecklade aktiviteterna och zonerna.

Aktiviteter som skulle utföras och utvärderas delades med all personal.

En effekt av detta var att en större förståelse för projektet skapades.

Arbetet har också kontinuerligt presenterats i ledningsgruppen för förskolorna, där rektorer från kommunens alla förskolor deltar.

Det sker också ett samarbete med verksamheten för fastighetsskötsel.

Projektet utgör basen för planeringen av nya förskolor och dess utomhusmiljöer, likväl som för renovering av

existerande gårdar. Förskolorna har påbörjat arbetet med mindre förändringar i sina utomhusmiljöer och med att införskaffa nytt material med egna medel.

Som summering, hittills har projektet gett mycket inspiration och innovation för våra utomhusmiljöer.

Kollegialt lärande har varit en spännande och lärorik del, både med kollegor i de andra länderna och med kollegor i Motala.

Erfarenhetsutbyte med de andra länderna har gett oss insikter i hur olika premisser vi arbetar under, men att vi också delar många saker i vårt uppdrag.

För tillfället kommer mer och mer av planerad undervisning ske på gårdarna, vilket projektet har bidragit med. Lärarna har fått en större förståelse för vikten av att de deltar i barnens utomhusvistelse.

ITALIEN

Våra arbetsmetoder kännetecknas av ett kontinuerligt lyssnande, konfronterande och utbytande av idéer, i grupper av både barn och vuxna.

Detta är vårt vardagliga arbetssätt och också det sätt på vilket vi implementerat arbetet med DEHORS-projektet.

I juli 2019, efter det andra mötet i Motala, hölls ett möte där lärarna som deltog delade sina erfarenheter av vad som framkom under arbetsprocessen med de 7 C:na under ledning av experterna.

Under det tredje mötet arbetade koordinatörerna vidare med materialet från arbetsgrupperna kring de 7 C:na.

Syftet var att identifiera åtta viktiga områden på gården för att underlätta för olika typer av lärande.

Varje partner förslög några aktiviteter som redan prövats i den egna kontexten, för vidare prövning i projektet.

När vi träffade de deltagande lärarna i projektet, gick vi igenom alla aktiviteterna för att förstå hur de hade utförts i respektive kontext.

Med hänsyn till ålder på barnen, väder, tillgänglig yta, årstid och återöppnandet av förskolan efter månader av stängd verksamhet, valde vi en aktivitet för varje område.

Några utfördes exakt efter hänvisningarna och andra modifierades för att passa vår verksamhet.

Efter att aktiviteterna var testade var det mycket viktigt för oss att tillsammans på avdelningen gå igenom det insamlade materialet: foton, videor, dialoger, observationsprotokoll. Utvärderingen av synergieffekter på barnens lärande, observationerna av deras beteende och bevisen på deras kunskapsutveckling befäste barnens färdigheter, breddade lärarnas perspektiv och ökade kunskapen genom en ny extern kontext för aktiviteten.

Det kollegiala strukturerade arbetet med tolkningen av dokumentationen har utmynnat i tankar, nyfikenhet och nya möjligheter för att påbörja förändringar i vår verksamhet.

CYPERN

Vi har försökt att ha ett så deltagande arbetssätt som möjligt, genom att ha både informella och formella möten, samla respons från alla intressenter (inkluderat barnen) och testa och modifiera utifrån förskolornas behov och sammanhang.

Eftersom de tre förskolorna inte var formella partners i projektet men samarbetspartners med CARDET, spelade de en central roll i planeringen och implementeringen av DEHORS-projektet på Cypern.

I början av januari 2019 skickade CARDET ett brev till departementet för utbildning, kultur, sport och ungdomar, med syfte att informera dem om DEHORS-projektet.

De ombads rekommendera minst tre förskolor samt experter som kunde tänkas vara intresserade av att delta i projektet.

I februari 2019 hölls ett möte med CARDET, tre förskollärare (från tre olika förskolor) och en expert för att introducera

projektet och påbörja arbetet med att skapa utomhusaktiviteter. I mars 2019, under möte med deltagarna i projektet, presenterade förskollärarna sina första fem (5) aktiviteter; Fånga färger, Glad födelsedag, Yoga för barn, Naturutställning och Vad skuggor kan göra.

Aktiviteterna var utvecklade och testade av lärarna på förskolorna mellan mars och juni 2019. Efter mötet i Sverige i juni 2019, CARDET och förskolorna hade flera diskussioner kring de 7 C:na och dess möjligheter i en cypriotisk kontext. Lärarna gav värdefull respons angående möjligheterna och hindren att tillämpa modellen i cypriotiska förskolor.

Den informationen togs med till det tredje mötet i Italien, där deltagarna arbetade med de åtta områdena för att skapa modell som gav en variation av lärmiljöer för barnen (IO1). Vid utvecklandet av respektive område tog CARDET hänsyn till responsen från förskolorna och experterna på utomhuspedagogik.

När det fanns ett bra utkast av de åtta områdena presenterade CARDET en modell för alla förskollärare och experterna. Med utgångspunkt i varje område, samarbetade lärarna

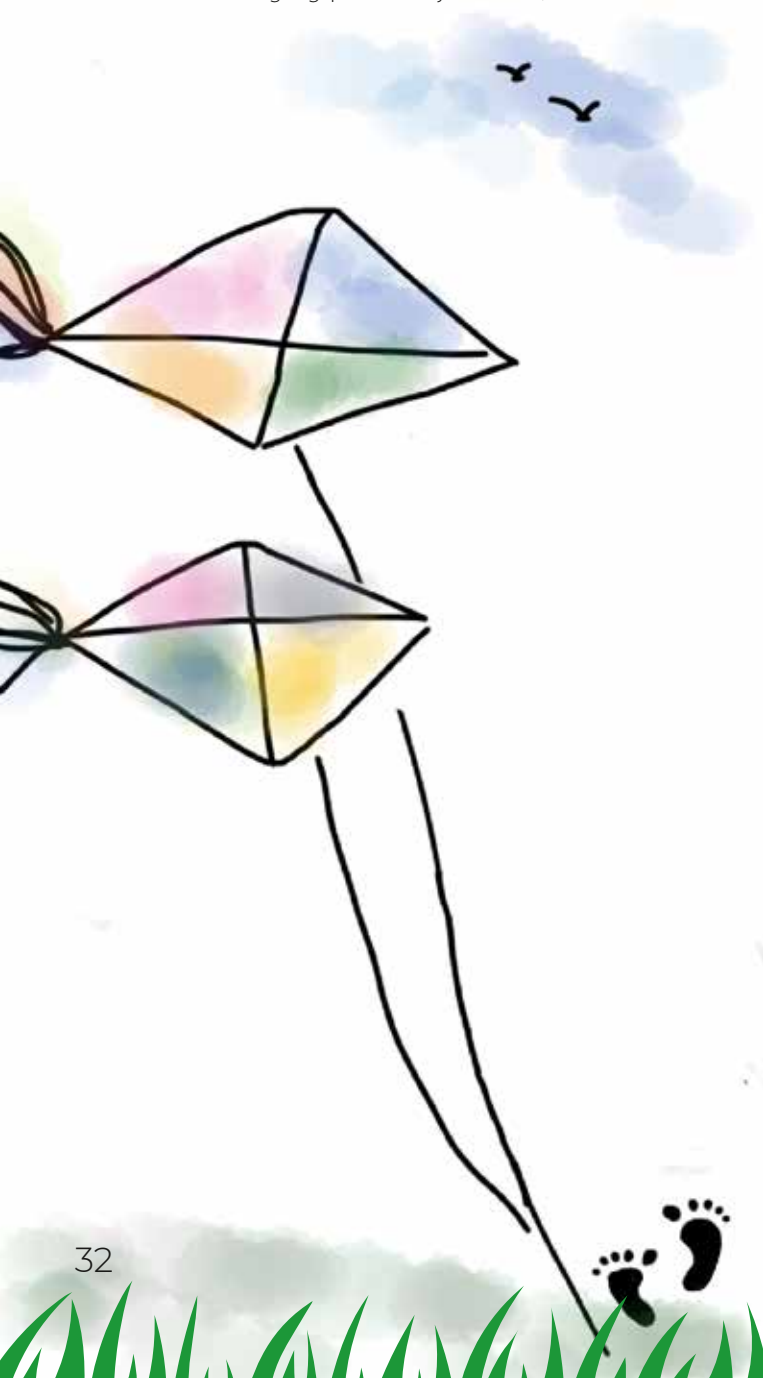
med andra lärare på sin respektive förskola och med CARDET för att utveckla en ny aktivitet för varje område. Nio (9) aktiviteter skapades av förskolorna i samarbete med CARDET utifrån förskolors behov på Cypern. Under utvecklandet av aktiviteter togs hänsyn till klimatet på Cypern, tillgängligt material på förskolor, utomhusområdets utseende och möjliga medel för att finansiera utvecklingen av aktiviteter. När skolorna var redo att testa aktiviteterna stängdes alla förskolor på Cypern på grund av utbrottet av Covid 19. Så snart förskolorna kunde öppna igen i juni 2020, testade alla de tre förskolorna de nya aktiviteterna. Åtminstone en från varje deltagande land testades. CARDET besökte också förskolorna under implementeringsfasen för att diskutera och dokumentera utmaningar med lärare och barn, och fotografera. Efter att ha fyllt i utvärderingsdokumenten efter varje utförd aktivitet, hade CARDET också ett möte med lärarna för att höra deras synpunkter och se om det fanns saker som behövde förbättras. Lärarna såg stora möjligheter med de nya aktiviteterna eftersom de ansåg att de kan ge barn värdefulla erfarenheter. Barn i förskolan på Cypern brukar inte ha så många utomhusaktiviteter. Lärarna var också positiva till att presentera modellerna från projektet till relevanta intressenter inom utbildningsväsendet i syfte att förslå nya idéer och öppna upp för med utomhuspedagogik på Cypern.

BIDRAGET FRÅN DE INBJUDNA EXPERTERNA

Experterna bidrog på många sätt till projektet. De bidrog med exempel på aktiviteter för deltagarna under mötena, och de bidrog med kunskap och idéer under power point presentationer och i gruppdiskussioner. Deltagarna i projektet hade möjlighet att delta i workshops med syfte att testa på aktiviteter som de senare kunde göra i sin egen verksamhet. Aktiviteterna syftade till att göra utomhuserfarenheter som sinnliga, kreativa och involvera känslor. Deltagarna kunde se hur en skogs/mattredgård skapas och underhålls, likväl som exempel på olika lärandestigar, och byggande av insekshotell som konkreta exempel på utvecklandet av utomhusmiljöer. Experterna bidrog också till gruppdiskussioner i syfte att utveckla förskolegårdarna, med Intellectual output 1: Modeller för utomhusmiljöer i förskolan, som ett slutligt resultat.

Experterna blev inbjudna att ge respons på Intellectual output 1 och reflektera över sin roll i processen. De värdesatte utbytet av expertkunskap och praktik från olika länder och discipliner, vilket resulterade i Intellectual output 1. Presentationen av de åtta områdena ansåg de vara inspirerande och värdefull för andra, men ändå lämna utrymme för den egna kontexten och behoven.

Experterna ansåg att det kan vara ett värdefullt stöd i planering och utveckling av utomhusaktiviteter för barn, genom att erbjuda intressanta och användbara förslag. Experterna lyfte fram att naturkontakt är nödvändigt för barn. Sinnesträdgård som inkluderar den ätliga trädgården, vilda

områden och avslappningszoner omslutna av grönska betonas som viktiga delar på en skolgård. Även om skolgården innehåller dessa områden, nämndes att erfarenheter i en vidare naturmiljö så som skogar, berg och flodbankar också bidrar till barns naturrelation.

I beskrivningen av sinnesträdgården inkluderar vi bara fem sinnen; smak, lukt, känsla, syn och hörsel men en expert kommenterade att människans sinnen också inbegriper termoreception (känna med skinnen utan kontakt, som till exempel sol-skugga), nociception (obehag, smärta), balans, proprioception (känsla för kroppens position i rummet). Hon kommenterade ytterligare att kunskap om de nio sinnen är viktig för att designa utomhusmiljöer, från gröna områden till områden för lek och avslappning.

En annan sak som påpekades var den roll naturliga former och material spelar i barns fantasilekar, något som barn har gjort sen förhistorisk tid. Idag är säkerhetsaspekter viktiga, men miljön får inte vara för steril eller organiserad.

SLUTSATSER ANGÅENDE OMRÅDEN OCH AKTIVITETERNA

Utifrån lärarnas utvärderingar verkade aktiviteterna fungera bra också i andra kulturella sammanhang än där de hade utvecklats. Vid behov kunde förskollärarna modifiera dem så att de fungerade i den lokala kontexten.

Många aktiviteter satte igång tankar kring hur de kunde utvecklas vidare, eller hur området på gården kunde vidareutvecklas. Aktiviteterna verkade vara väl designade för respektive område, men fortfarande verkade det vara en utmaning att planera dem med ett

fokus på att använda platsen på ett tydligt sätt (plats responsiv) Hur kan vi planera för lärande så att platsen blir en aspekt av lärprocessen och vilken plats är den bästa för just den här aktiviteten?

Dessa frågor behöver funderas på mer. Som förklarat tidigare var ett syfte med projektet att utveckla lärarledda aktiviteter, och därför var de alla strukturerade.

Ett nästa steg kan vara att planera för ett lärande där barnens initiativ blir mer i fokus. Oavsett detta så noterades att barnen var entusiastiska, kreativa och engagerade, och de verkade ha möjlighet att interagera och bidra till det slutgiltiga utfallet med aktiviteten.

Aktiviteterna lämnade utrymme för barnens respons och reflektioner, och de justerades utifrån situationen och de medverkande barnen.

När det gäller områdena så var en utmaning att särskilja mellan hemlig plats och plats för avkoppling.

En annan utmaning var motsatsen i att planera för aktiviteter som ska utföras på barnens hemliga platser. Begreppet hemlig plats blir motsägelsefullt. Om läraren planerar för en aktivitet där, är den inte längre hemlig.

Hur som helst, en förskolegård kan planeras så att barn finner sina hemliga platser men aktiviteter ämnade att utveckla självreglerande färdigheter, som till exempel aktiviteten 'finna mig själv' kan utföras på andra platser.

Slutsatser

Arbetsprocessen som inkluderade fyra deltagande länder från olika delar av Europa hade inverkan på resultatet. Förskolorna i de olika länderna hade olika erfarenheter av att använda utomhusmiljön för lärande och den fysiska miljön såg olika ut beroende på klimat och nationella regler.

Detta berikade diskussionerna och gjorde det klart att aktiviteterna behövde vara anpassade, eller möjliga att anpassa, till olika sammanhang. Några länder hade en längre väg att vandra men alla lyckades utveckla utomhusaktiviteter och testa dem med gott resultat. Som en följd av projektet pågår utveckling av utomhusmiljöer i alla deltagande länder. Projektet har gett en möjlighet för kollegialt lärande och professionellt lärande för de inblandade lärarna (se också Govers, 2019). Genom att delta i processen har de ökat sin medvetenhet om olika områden på gården och

hur de kan organisera utomhusmiljöer för lärande, lek och återhämtning. De har erfärut utmaningar och hinder men har ökat sin kunskap och sina färdigheter angående utomhuspedagogik. De vunna kunskaperna och färdigheterna kommer att presenteras mer i detalj i IO3.

Atsauces

BAKER M. R., WALICZEK T. M. & ZAJICEK J. M. (2015). The effect of school gardening activities on visual-motor integration of pre-school and kindergarten students. *Journal of Therapeutic Horticulture*, 25 (2).

BECKER C., LAUTERBACH G., SPENGLER S., DETTWELER U. & MESS F. (2017). Effects of regular classes in outdoor education settings: A systematic review on students' learning, social and health dimensions. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 14(5), 485-. DOI: 10.3390/ijerph14050485.

BENTO G. & COSTA A. (2018). Outdoor play as a means to achieve educational goals – a case study in a Portuguese day-care group. *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*, 18(4), 289-302. DOI: 10.1080/14729679.2018.1443483.

BENTO O. J., & H. SANDSETER E. B. (2020). Affordances for physical activity and well-being in ECEC outdoor environment. *Journal of Environmental Psychology*, 69. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2020.101430>.

BFS 2015:1 FRI 1 (2015). *Boverkets allmänna råd om friyta för lek och utövande vid fritidshem, förskolor, skolor och liknande verksamhet*. (Swedish national board for housing, building and planning's advice about free space for play and outdoor activities at leisure time centers, pre-schools, schools, and other sectors). Stockholm: Boverket.

BRUNER J. S. (1996). "La cultura dell'educazione", tr.it Feltrinelli, Milano 2000.

COLWELL M., GAINES K., PEARSON K., CORSON H., WRIGHT H. & LOGAN B. (2016). Space, place and privacy: preschool children's secret hiding places. *Family & Consumer Sciences Research Journal*, 44(4), 412-421. DOI: 10.1111/fcsr.12169.

DETTWEILER U. & MYGIND E. (2020). Dansk udeskole i et international tog sammenlignende perspektiv. In (Edt.) E. Mygind. *Udeskole. TEACHOUT-projektets resultater*. (Outdoor school. The results of the TEACHOUT project). Frederiksberg C: Frydenlund.

DEWEY J. (1902/2001). *The school and society & The child and the curriculum*. New York: Dover Publications. Inc.

EKMANN LADRU D. & GUSTAFSON K. (2018). 'Yay, a downhill!': mobile preschool children's collective mobility practices and 'doing' space in walks in line. *Journal of Pedagogy*, 1, DOI: 10.2478/jped-2018-0005.

DYMENT J. & POTTER T. (2014). Is outdoor education a discipline? Provocations and possibilities. *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*, 14(1), 1-16.

FÄGERSTAM E. (2014). High school teachers' experience of the educational potential of outdoor teaching and learning. *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*, 14(1), 56-81.

FÄGERSTAM E. & GROTHÉRUS. (2018). Secondary school students' experience of outdoor learning: A Swedish case study. *Education*, 138(4), 378-392.

FÄGERSTAM E. & SAMUELSSON J. (2014). Learning arithmetic outdoors in junior high school: influence on performance and self-regulating skills. *Education 3-13*, 42(4), DOI:10.1080/03004279.2012.713374.

GARIBOLDI A. & PUGNAGHI A. (2020). Educare alla creatività. Strumenti per il nido e la scuola dell'infanzia. pp. 5-167. <http://hdl.handle.net/11380/1197821>.

GOVERS A. (2019). The results of a cross-cultural teacher development project in outdoor teaching—a comparative study among pre-school teachers in Cyprus, Italy, Latvia and Sweden. (Unpublished Master thesis). Linköping University.

GUERRA M. (edited by). (2017). *Materie intelligenti. Il ruolo dei materiali non strutturati naturali e artificiali negli apprendimenti di bambine e bambini*. Junior. <http://hdl.handle.net/10281/174472>.

HALVORSEN THOR K., NORDØY E.C.A., NORDH, H., OTTESSEN I. (2019). Uteområder i barnehager og skoler. Hvordan sikre kvalitet i utformingen. (Outdoor spaces in pre-schools and schools: How to secure quality in their design). Norges Miljø- og Bioteknologipolis Universitet. <https://www.nmbu.no/fakultet/landsam/institutt/la>

HERRINGTON S., BRUNELLE S. & BRUSSONI M. (2017). Outdoor play spaces: as if children mattered. In (Eds.) Waller T., Årlemalm-Hagsér E., Hansen Sandseter E. B., Lee-Hammond L., Lekies K., & Wyver S. *The SAGE Handbook of Outdoor Play and Learning*. London: SAGE.

- ILLERIS K. (2007). How we learn. Learning and non-learning in the school and beyond. London: Routledge.
- KAPLAN H. (2020). Serendipity as a curricular approach to early childhood art education. *Art Education*, 73(6), 24-29. DOI: 10.1080/00043125.2020.1786345.
- KLAAR S. & ÖHMANN J. (2014). Children's meaning-making of nature in an outdoor-oriented and democratic Swedish preschool practice. *European Early Childhood Education Research Journal*, 22(2), 229-253.
- KOS M. & JERMAN J. (2019). Gardening activities at school and their impact on children's knowledge and attitudes to the consumption of garden vegetables. *Problems of Education in the 21st Century*, 77(2).
- KUO M., BARNES M. & JORDAN C. (2019). Do experiences with nature promote learning? Converging evidence of a cause-and-effect relationship. *Frontiers in Psychology*, 10(305). doi:10.3389/fpsyg.2019.00305.
- MACQUARRIE S., NUGENT C. & WARDEN C. (2015). Learning with nature and learning from others: nature as setting and resource for early childhood education. *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*, 15(1), 1-23. DOI:10.1080/14729679.2013.841095.
- MALAGUZZI L. (1995). I cento linguaggi dei bambini. Bergamo, Edizioni. p.98.
- MANNION G. & LYNCH J. (2016). The primacy of place in education in outdoor settings. In (Eds.) B. Humberstone., H. Prince., & K. Henderson. *Routledge International Handbook of Outdoor Studies*. New York: Routledge.
- MAYNARD T. & WATERS J. (2007). Learning in the outdoor environment: a missed opportunity? *Early years: An International Research Journal*, 27(3), 255-265. DOI: 10.1080/09575140701594400.
- MONTI F., FARNÉ R., CRUDELI F., AGOSTINI F., MINELLI M., & CECILIANI A. (2017). The role of outdoor education in child development in Italian nursery schools. *Early Child Development and Care*. DOI: 10.1080/03004430.2017.1345896.
- MOORE D. (2015). 'The teacher doesn't know what it is, but she knows where we are': young children's secret places in early childhood outdoor environments. *International Journal of Play*, 4(1), 20-31. DOI: 10.1080/21594937.2014.925292.
- MURAKAMI C. D., SU-RUSSELL C. & MANFRA L. (2018). Analyzing teacher narratives in early childhood garden-based education. *The Journal of Environmental Education*, 49(1), 18-29.
- MUSSINI I., GILIOLI C., RUSTICHELLI F., MARTINI D. & GARIBOLDI A. (2020). Progetto e/a ricerca. Approfondimenti ed esperienze nei servizi educativi per l'infanzia. *Junior Edizioni* p.94 <http://hdl.handle.net/11380/1226880>
- MYGIND E. (2020). (Ed.). *Udeskole. TEACHOUT-projektets resultat*. (Outdoor school. The results of the TEACHOUT project). Frederiksberg C: Frydenlund.
- NEĐOVIC S. & MORRISEY A-M. (2013). Calm and active and focused: children's responses to an organic outdoor learning environment. *Learning Environment Research*, 16, 281-295. DOI: 10.1007/s10984-013-9127-9.
- PEDERSEN GURHOLT K. & RÖNNING SANDERUD J. (2016). Curious play: children's exploration of nature. *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*. DOI: 10.1080/14729679.2016.1162183.
- PRINCE H., ALLIN L., HANSEN SANDSETER E. B. & ÅRLEMALM-HAGSÉR E. (2013). Outdoor play and learning in early childhood from different cultural perspectives. *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*, 13(3), 183-188.
- PURIOILA A-M., ESTOLA E. & SYRJÄLÄ L. (2012). Does Santa exist? Children's everyday narratives as dynamic meeting places in a day care centre context. *Early Child Development and Care*, 182(2), 191-206. DOI: 10.1080/03004430.2010.549942.
- QUAY J. & SEAMAN J. (2016). Outdoor studies and a sound philosophy of experience. In (Eds.) B. Humberstone., H. Prince., & K. Henderson. *Routledge International Handbook of Outdoor Studies*. New York: Routledge.
- RINALDI C. (1999). "I processi di apprendimento dei bambini tra soggettività ed intersoggettività", in I Tacchini 7, Centro Documentazione e Ricerca Educativa Nidi e Scuole dell'Infanzia comune di Reggio Emilia, p.9.
- ROED OTTE C., BÖLLING M., BENTSEN P. & EJEVY-ERNST N. (2020). Elevers motivation og læring. In (Edt.) E. Mygind. *Udeskole. TEACHOUT-projektets resultat*. (Outdoor school. The results of the TEACHOUT project). Frederiksberg C: Frydenlund.
- SARACHO O. (2017). Theoretical frameworks of development of play. In (Eds.) Waller, t., Årlemalm-Hagsér, E., Hansen Sandseter, E. B., Lee-Hammond, L., Lekies, K., & Wyver, S. *The SAGE Handbook of Outdoor Play and Learning*. London: SAGE.
- SCHENETTI M., ROSSINI B. & SALVATERRA I. (2015). La scuola nel bosco: pedagogia, didattica e natura. Edizioni centro studi Erickson, p. 267.
- SKELTON K., LOWE C., ZALTZ D. & BENJAMIN-NEELON S. (2020). Garden-based interventions and early childhood health: an umbrella review. *International Journal of Behavioural Nutrition and Physical Activity*, 17: 121.
- SOLTERO E., PARKER N., MAMA S., LEDOUX A. & LEE R. (2019). Lessons learned from implementing of garden education programme in early child care. *Health Promotion Practice*. DOI: 10.1177/1524839919868215.
- SOMMER D., PRAMLING SAMUELSSON I. & HUNDEIDE K. (2013). Early childhood care and education: a child perspective paradigm. *European Early Childhood Education Research Journal*, 21(4), 459-475. DOI: 10.1080/1350293X.2013.845436.
- ULSET V., VITARO F., BRENDGREN, M., BEKKHUS M. & BORGE A. (2017). Time spent outdoors during preschool: links with children's cognitive and behavioural development. *Journal of Environmental Psychology*, 52, 69-80.
- WAKE S. & BIRDSALL S. (2016). Can school gardens deepen children's connection to nature? In K. Nairn, P. Kraftl & T. Skelton (Eds.), *Space, Place and Environment (Geographies of Children and Young People, Vol 3)*. (1 st ed): 89-115. Singapore: Springer.
- WALLER T., ÅRLEMALM-HAGSÉR, E., HANSEN SANDSETER E. B., LEE-HAMMOND L., LEKIES K. & WYVER S. (2017). Introduction. In (Eds.) Waller, t., Årlemalm-Hagsér, E., Hansen Sandseter, E. B., Lee-Hammond, L., Lekies, K., & Wyver, S. *The SAGE Handbook of Outdoor Play and Learning*. London: SAGE.
- WATERS J. & MAYNARD T. (2010). What's so interesting outside? A study of child-initiated interaction with teachers in the natural outdoor environment. *European Early Childhood Education*, 18(4), 473-483. DOI: 10.1080/1350293X.2010.525939.
- VYGOTSKY L. (1933/1978). *Mind in society: the development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- WYVER S. (2017). Outdoor play and cognitive development. In (Eds.) Waller, t., Årlemalm-Hagsér, E., Hansen Sandseter, E. B., Lee-Hammond, L., Lekies, K., & Wyver, S. *The SAGE Handbook of Outdoor Play and Learning*. London: SAGE.
- ZAMANI Z. (2016). 'The wood is a more free space for children to be creative; their imagination kind of sparks out there': exploring young children's cognitive play opportunities in natural, manufactured and mixed outdoor preschool zones. *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*, 18(2), 172-189. DOI: 10.1080/14729679.2015.1122538.
- ZAMANI Z. (2017). Young children's preferences: what stimulates children's cognitive play in outdoor preschools? *Journal of Early Childhood Research*, 15(3), 256-274. DOI: 10.1177/1476718X1561616831.
- ZAVALLONI G. (2009). La pedagogia della lumaca. Per una scuola lenta e non violenta. Bologna: Emi.
- ZAVALLONI G. (2003). I diritti naturali dei bambini e delle bambine. Online <https://scuola.regione.emilia-romagna.it/focus-scuola/i-diritti-naturali-dei-bambini/diritti-naturali-di-bimbe-e-bimbi...perche-un-manifesto>
- ÄNGGÅRD E. (2016). How matter comes to matter in children's nature play: posthumanist approaches and children's geographies. *Children's Geographies*, 14(1), 77-90.

Acknowledgements

Ett speciellt tack till följande experter:

- ANNE GOY**, Certified Permaculture Designer, Designer of Engineering company Ecodesign
- MICHELA SCHENETTI**, Associate Professor Department of Education Studies "Giovanni Maria Bertin" University of Bologna
- LAURA CATELLANI** and **DEBORA LERVINI**, referent to the didactics and sustainability of Centre for Environmental education and Sustainability (CEAS Terre Reggiane - Tresinaro Secchia)
- KÄRLIS ZIEDIŅŠ**, Architect Assistant/ designer at RemPro
- FREDRIKA MÄRTENSSON**, Associate Professor at Swedish Agricultural University, Alnarp Sweden.

De bidrog passionerat i aktiviteterna och bidrog till utvecklandet av Intellectual Outputs som skapades i DEHORS-projektet.

**GUIDE
FÖR UTVECKLING
OCH UTVÄRDERING
AV UTOMHUSMILJÖER**

